

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การเสริมสร้างคุณธรรมนักเรียนภายใต้โมเดลโรงเรียนสุจริต โรงเรียนบ้านโพรงงาม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามุกดาหาร ผู้วิจัยโดยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. คุณธรรมนักเรียน
 - 1.1 ความหมายของคุณธรรม
 - 1.2 ความสำคัญของคุณธรรม
 - 1.3 องค์ประกอบของคุณธรรม
2. การเสริมสร้างคุณธรรมนักเรียนภายใต้โมเดลโรงเรียนสุจริต
3. แนวทางการเสริมสร้างคุณธรรมในโรงเรียนภายใต้โมเดลโรงเรียน
 - 3.1 การพัฒนาบุคลากรผู้ร่วมวิจัยเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมนักเรียน
 - 3.2 กิจกรรมเสริมสร้างคุณธรรมนักเรียน
4. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
5. บริบทโรงเรียนบ้านโพรงงาม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา
มุกดาหาร
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 6.1 งานวิจัยภายในประเทศ
 - 6.2 งานวิจัยต่างประเทศ

คุณธรรมนักเรียน

1. ความหมายของคุณธรรม

จากการศึกษาความหมายเกี่ยวกับคุณธรรม ได้มีนักวิชาการและนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายดังนี้

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2548, หน้า 7 – 8) กล่าวว่า คุณธรรม หมายถึง สิ่งที่ดีงามที่ควรทำ จริยธรรม ตามความหมายทางจิตวิทยา หมายถึง ระบบการทำความดีละเว้นความชั่วนอกจากนี้ คำว่า จริยธรรม ยังใช้ครอบคลุม คำว่า คุณธรรม ค่านิยม กฎหมาย กฎระเบียบ หลักศาสนา กฎจรรยาบรรณที่ควรปฏิบัติของสังคม

สภาการศึกษา, สำนักงานเลขาธิการ (2549, หน้า 2) ได้อธิบาย ความหมายของคุณธรรม ไว้ว่า คุณธรรม หมายถึง หลักธรรมหรือระบบที่คุณค่าของมนุษย์ ชุมชน สังคม ตระหนักให้ความสำคัญยึดถือเป็นมโนสำนึก เป็นจิตวิญญาณที่สะท้อนความเป็นจริง ความดีงาม ความถูกต้อง ทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีน้ำใจต่อกัน นอกจากนี้สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษายังได้รวบรวมความหมาย ของคุณธรรมจากผู้รู้ต่างๆ เช่น พุทธศาสนิกชน ได้ให้ความหมายของคุณธรรม ว่าเป็น คุณสมบัติฝ่ายดีโดยส่วนตัวเป็นที่ตั้งหรือเป็นประโยชน์แก่สันติภาพหรือสันติสุข ที่เป็นที่ต้องการของมนุษย์ คุณธรรมเป็นสิ่งที่ต้องอบรม โดยเฉพาะ เพื่อให้เกิดขึ้นเหมาะสมกับที่เราต้องการ และพระราชวรมนูญ ก็ได้ให้ความหมายของคุณธรรมว่า เป็นธรรมที่เป็นคุณงามความดี สภาพที่เกื้อกูล นอกจากนี้แล้ว พระเมธีธรรมาภรณ์ ให้ความหมายของคุณธรรมว่าเป็นเรื่องของความจริงแท้หรือสัจธรรม คุณธรรมทำให้เกิดการประพฤติที่ดีทำให้เกิดการรักษาดี คุณธรรมเป็นตัวหลักและกระจายออกไปเป็นจริยธรรมและจรรยาบรรณ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. 2552, หน้า 8)

ประเวศ วะสี (2550, หน้า 7) ให้ความหมายของคุณธรรม จริยธรรม คือ คุณสมบัติของความเป็นมนุษย์ อันเป็นไปเพื่อความสุขของตนเองและการอยู่ร่วมกันหรือศีลธรรม นอกจากนี้ยังกล่าวว่า คุณธรรม จริยธรรม คือการเป็นผู้มีใจสูง ไม่เห็นแก่ตัวฝ่ายเดียว แสดงออกโดยการไม่เบียดเบียนความเมตตากรุณา มุ่งช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์

ชัชวาลย์ พรหมเทศน์ (2551, หน้า 21 – 22) ให้ความหมายของคุณธรรมว่า คุณธรรม หมายถึง คุณลักษณะในทางที่ดีงาม ที่ถูกต้อง เหมาะสมของบุคคล ซึ่งเป็นลักษณะที่อยู่ ในจิตใจของบุคคล

นงลักษณ์ วิรัชชัย และคณะ (2551, หน้า 25) กล่าวว่าไว้ว่า คุณธรรม มีความหมายว่า คุณสมบัติที่ถูกต้องดีงามและแสดงถึงคุณลักษณะของบุคคลที่อาจเกี่ยวข้องหรือไม่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมก็ได้ ในขณะที่คำว่า จริยธรรม เป็นกรอบหรือหลักประพฤติปฏิบัติ

ของกลุ่มคนหรือกลุ่มบุคคล ซึ่งสอดคล้องกับมาตรฐานที่ตีงามอันเป็นที่ยอมรับของสังคม เมื่อใช้ คำว่าคุณธรรมร่วมกับคำว่า จริยธรรม จึงได้คำว่า คุณธรรม จริยธรรม ซึ่งมีความหมายว่า การประพฤติปฏิบัติที่เป็นความดีงามและถูกต้องตามมาตรฐานอันเป็นที่ยอมรับของสังคมหรือ มีความหมายว่า คุณธรรมตามกรอบจริยธรรม

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม (2552, หน้า 5) ให้ความหมายของคำว่า คุณธรรม หมายถึง ความดีงามในจิตใจที่ทำให้บุคคลประพฤติดี ผู้มีคุณธรรมเป็นผู้มีความเคยชิน ในการประพฤติดีด้วยความรู้สึกในทางดีงามคุณธรรมเป็นสิ่งที่ตรงกันข้ามกับกิเลสซึ่งเป็นความ ไม่ดีในจิตใจ ผู้มีคุณธรรมจึงเป็นผู้ที่ไม่มากด้วยกิเลสซึ่งได้รับ ยกย่องว่าเป็นคนดี

ชฎิล นิมนวล (2552, หน้า 20) คุณธรรม จริยธรรม มีความหมายใกล้เคียงกัน หรืออาจใช้แทนกันได้ ความหมายโดยรวมของคำทั้งสองคำนี้ หมายถึง ความประพฤติที่ตีงาม อันจะเป็นฐานรากเริ่มต้นจากปรัชญาความคิดที่ถูกต้อง ประกอบกับมีค่านิยมที่ถูกต้อง และเมื่อ ประพฤติแล้วเป็นเหตุก่อให้เกิดความรู้สึกที่ดีงามทั้งต่อตนเองและผู้อื่น คุณธรรม จริยธรรมเป็น เครื่องควบคุมและกำกับการประพฤติของคนในสังคมให้มีความรู้สึกนึกคิดและแสดงออกในสิ่งที่ดี งามก่อให้เกิดประโยชน์สุขทั้งแก่ตนเอง ผู้อื่น และสังคมส่วนรวม จุดมุ่งหมายสูงสุดของการมี คุณธรรม จริยธรรมในสังคม ให้ทุกชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสันติและมีความสุข

รจนา ภูทองไชย (2553, หน้า 32) คุณธรรม หมายถึง สภาพคุณงาม ความดี และคุณลักษณะหรือสภาวะที่มีค่าอยู่ในจิตใจของมนุษย์ที่เป็นไปในทางที่ถูกต้องตีงาม ซึ่งเป็น ภาวธรรมอยู่ในจิตใจของแต่ละคน

Dewey (1998, p, 12, อ้างถึงใน กำแหง จิตตะมาก. 2548, หน้า 14) ได้ กล่าวว่าคุณธรรม จริยธรรม คือ หลักความประพฤติที่มีการฝึกอบรมให้เป็นความประพฤติของ พลเมืองดีโดยเน้นที่รายบุคคลเท่ากับที่ตระหนัก ถึงผลทางสังคมที่จะดำรงรูปแบบของสังคมนั้น ดังนั้น หลักจริยธรรมจึงไม่มีใครคนใดคนหนึ่งผูกขาดการตัดสินใจ ไม่ใช่เรื่องเหนือธรรมชาติ ไม่สร้างรูปแบบเฉพาะผูกขาดหรือวิถีชีวิตเพียงอย่างใดอย่างหนึ่ง การแปลความหมายคุณธรรมใน ชีวิตสังคมซึ่งเต็มไปด้วยการเร่งรัดหน้าที่จะสร้างลักษณะนิสัยของบุคคลโดยเน้นความสำคัญใน ด้านจิตใจในการจัดจริยศึกษา

Kohlberg (1999 : 5, อ้างถึงใน กำแหง จิตตะมาก. 2548 : 14) ได้ให้ คำจำกัดความไว้ว่า คุณธรรม คือ ความรู้สึกผิดชอบชั่วดี เป็นกฎเกณฑ์และมาตรฐานของการ ประพฤติและปฏิบัติในสังคมและทำให้บุคคลมีการพัฒนา จนกระทั่งมีลักษณะพฤติกรรมเป็น ของตนเองมาตรฐานการตัดสินใจของสังคมจะเป็นเครื่องตัดสินว่าการแสดงออกซึ่งพฤติกรรม เช่นนั้นเป็นเรื่องที่ผิดหรือถูก

จากแนวคิดและความหมายดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า คุณธรรม หมายถึง คุณลักษณะหรือสภาพความดีงามที่มีอยู่ในจิตใจของแต่ละบุคคล ซึ่งแต่ละบุคคลสามารถแสดง ออกมาอย่างถูกต้อง เพื่อให้สังคมของเราเป็นสังคมที่น่าอยู่ เป็นสิ่งที่มีคุณค่า มีประโยชน์ เป็นความดี เป็นมโนธรรม เป็นความคิดดีที่กระตุ้นให้มีการประพฤติปฏิบัติอยู่ในกรอบที่ดีงามและ สามารถจำแนกความถูกผิดได้มีสติสัมปชัญญะมีความรับผิดชอบชั่วดี มีอุปนิสัยความตั้งใจและ เจตนาที่ดีงาม

2. ความสำคัญของคุณธรรม

จริยธรรมและคุณธรรมมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของคนในสังคมมาก ซึ่งอาจสรุปความสำคัญของจริยธรรมและคุณธรรมได้ดังนี้ คือ (วศิน อินทสระ, 2551, หน้า 6 -7)

1. ช่วยให้ชีวิตดำเนินไปด้วยความราบรื่นและสงบ ไม่พบอุปสรรค ถ้าคนใน สังคมทุกคนมีคุณธรรมและจริยธรรม สังคมของเราก็จะสงบสุขตามไปด้วย ทุกคนจะใช้ เวลาที่มี ทั้งหมดช่วยกันพัฒนาบ้านเมืองให้เจริญมั่นคง เป็นปึกแผ่น เป็นอารยประเทศ ไม่ต้องแบ่งเวลาไป คอย ระวังระวังอันตรายใดๆ ที่จะเกิดขึ้นจากการกระทำของคนแล้ว
2. ช่วยให้คนเรามีสติสัมปชัญญะอยู่ตลอดเวลา คุณธรรมและจริยธรรมที่มีอยู่ ในตัวแต่ละคน จะเตือนสติให้รักษาเกียรติยศชื่อเสียงของตนเองและวงศ์ตระกูล ไม่ไป เบียดเบียน ผู้อื่น รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือผู้ที่ด้อยโอกาสกว่า สังคมก็จะสงบสุข ประเทศชาติก็จะมั่งคั่ง มั่นคง
3. ช่วยสร้างควมมีระเบียบวินัยให้แก่บุคคลในชาติ โดยจะเป็นตัวกำหนดการ ประพฤติปฏิบัติของบุคคลให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์ที่คนส่วนใหญ่ในสังคม ยอมรับว่าถูกต้อง กฎเกณฑ์นั้นจะมาจากความพอใจของคนเพียงคนเดียวไม่ได้ คนเมื่ออยู่ในสังคมจะต้องพึ่งพา อาศัยซึ่งกันและกัน เป็นญาติพี่น้องหรือเพื่อนฝูงร่วมสังคม เดียวกัน จะอยู่คนเดียวย่อมเป็นไป ไม่ได้ เมื่อบุคคลประพฤติตามคุณธรรมและจริยธรรมของสังคม ชีวิตก็จะมีระเบียบไม่ต้องพบกับ อุปสรรค ถ้าทุกคนปฏิบัติเหมือนกันสังคมและประเทศชาติก็จะเป็นระเบียบตามไปด้วย
4. ช่วยควบคุมไม่ให้คนชั่วมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น การปฏิบัติตนให้เป็นตัวอย่าง แก่ผู้อื่น นับว่าเป็นคุณแก่สังคม เพราะนอกจากจะเป็นตัวอย่างโดยการขึ้นทางอ้อมแล้ว ยังจะ ออกปากแนะนำสั่งสอนโดยตรงได้อีกด้วย เช่น แนะนำให้แสดงความรับผิดชอบต่อสังคม อย่าเห็น แก่ตัว อย่าเห็นแก่ได้จนสร้างความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่น ซึ่งส่งผลกระทบไป ถึงความมั่นคงของ สังคมและประเทศชาติ มิฉะนั้นผู้ที่คอยยึดเราเป็นตัวอย่างอาจหมดความศรัทธา และหมดกำลังใจ สร้างคุณธรรมและจริยธรรม หันกลับไปทำความชั่วเช่นเดิมได้อีก

5. ช่วยทำให้มนุษย์นำความรู้และประสบการณ์ที่ได้ร่ำเรียนมาสร้างสรรค์ แต่สิ่งดีมีคุณค่า ถ้ามนุษย์นำความรู้และประสบการณ์มาใช้ในการประกอบอาชีพที่สุจริต ย่อมสร้างสรรค์คุณประโยชน์ให้แก่คนทั่วไป รวมทั้งสังคมและประเทศชาติด้วย แต่ในทางตรงข้าม ถ้ามนุษย์ขาดคุณธรรมและจริยธรรมก็จะนำความรู้และประสบการณ์ที่มีไปเบียดเบียน เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น สร้างความเสียหายให้สังคมและประเทศชาติ เพียงหวังให้ตนเองมีทรัพย์สิน มีความสุข ผู้อื่นจะทุกข์อย่างไรก็ไม่คำนึงถึง

6. ช่วยควบคุมความเจริญทางด้านวัตถุและจิตใจของคนให้เติบโตไปพร้อมๆ กัน ปัจจุบันความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีมีสูงมาก ถ้ามนุษย์นำความเจริญนี้ มาใช้ในทางที่ผิด เช่น สร้างอาวุธมาประหัตประหารกัน จนคนล้มตายลงเป็นจำนวนมาก โดยหวัง ความเป็นใหญ่ ความมีอำนาจ ความเดือดร้อนก็จะเกิดแก่คนทั่วไป แต่ถ้าผู้ผลิตเทคโนโลยีมี คุณธรรมและจริยธรรม เหตุการณ์เหล่านี้ก็จะไม่เกิด สิ่งที่จะได้รับการสร้างหรือผลิตขึ้นมา ก็จะมุ่ง แต่ประโยชน์ที่จะเกิดแก่คนทั่วไป เช่น เครื่องคอมพิวเตอร์ เครื่อง ถ่ายเอกสาร ดาวเทียม ฯลฯ เพราะมีจิตใจที่สงบสุขจึงสร้างสรรค์แต่สิ่งที่มีคุณค่าต่อคนในสังคมและประเทศชาติ

ความสำคัญของคุณธรรมและจริยธรรมที่กล่าวมานี้ ประเด็นที่สำคัญก็คือ สามารถลดปัญหาและขจัดปัญหาที่จะเกิดขึ้นแก่บุคคล สังคม และประเทศชาติได้ เมื่อทุกคน ประพฤติปฏิบัติตนดีแล้ว อุปสรรค ศัตรู ภัยอันตราย ก็จะหมดสิ้นไป ผู้คนมีแต่ความรักต่อกัน สังคมมีแต่ความสงบ และประเทศชาติก็จะเจริญรุ่งเรือง

โดยสรุปแล้ว คุณธรรม จริยธรรมนั้นมีความสำคัญต่อมนุษย์ คือจะช่วยพัฒนาชีวิต ที่อยู่ในสังคมให้เป็นชีวิตที่มีความร่มเย็นเป็นสุข ทั้งโดยส่วนตนและการเป็นอยู่ร่วมกันโดยส่วนรวม นำความเจริญก้าวหน้ามั่นคงมาสู่ชีวิตและสังคมที่อาศัยอยู่

3. องค์ประกอบของคุณธรรม

ในงานวิจัยครั้งนี้ ได้รวบรวมองค์ประกอบคุณธรรมจริยธรรมของบุคคลทั่วไป ซึ่งมี รายละเอียด ดังนี้

คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, สำนักงานคณะกรรมการ พัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2548, หน้า 15) สรุปปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านเงื่อนไของค์ประกอบคุณธรรมไว้ 6 ประการ ได้แก่ 1) ความซื่อสัตย์ 2) ความสุจริต 3) ความขยัน 4) ความอดทน 5) มีสติปัญญา 6) การแบ่งปัน

พุทธทาสภิกขุ (2529, อ้างถึงใน สมคิด บางโม. 2549, หน้า 95) กล่าวถึง คุณธรรมประจำใจที่ต้องมี องค์ประกอบ คือ 1) หิริ หมายถึง ความละอายต่อบาปหรือความชั่ว เป็นความสำนึกในใจตนเอง ความชั่วในฐานะผู้บริหาร ได้แก่ ความไม่ซื่อสัตย์ คดโกง คอร์รัปชั่น

เอาเปรียบลูกน้องไม่รับผิดชอบการทำงาน มาทำงานสายเสมอ ลำเอียง ไม่เป็นธรรม กลั่นแกล้ง ลูกน้อง แอบอ้างผลงานลูกน้องว่าเป็นของตน 2) โอดตบปะ หมายถึง ความเกรงกลัวต่อความชั่ว เกิดความสำนึกในตนเองว่า ทำความชั่วแล้วจะได้รับผลกระทบแน่นอน ความกลัวนี้จะฝังอยู่ในจิตใจตลอดไปไม่มีความสุข เกรงคนอื่นจะรู้ ผู้ยึดถือหลักธรรมข้อนี้จะไม่ยอมทำชั่วทั้งต่อหน้าและลับหลัง และโลกธรรม 8 มีลากกับความเสื่อมลาภ ทรัพย์สินเงินทองที่ได้มาและสร้างความพึงพอใจให้ ถ้าใช้หรือดูแลไม่เป็น ย่อมทำให้ลาภที่ได้มาหมดไป มียศกับเสื่อมยศ ตำแหน่งหน้าที่การทำงานสิ่งเหล่านี้ เมื่อได้มาวันหนึ่งก็ต้องหมดไป มีสรรเสริญกับบิณฑา สรรเสริญ คือ การได้รับการกล่าวยกย่องชมเชย เมื่อทำดีเป็นที่ชอบใจของผู้อื่นก็ได้รับคำสรรเสริญ แต่ถ้าไปขัดผลประโยชน์หรือทำให้ผู้อื่นไม่ชอบใจก็จะได้รับคำนิทา สุขกับทุกข์ สุข คือ ความพึงพอใจที่ได้รับในสิ่งที่ตนปรารถนา เมื่อสมหวังก็มีความสุข ทุกข์ คือ ความทนได้ยาก เมื่อผิดหวังหรือพลัดพรากจากสิ่งที่รักก็เป็นทุกข์ โลกธรรม 8 เป็นเครื่องเตือนสติผู้บริหารไม่ให้ประมาท ต้องบริหารงานด้วยความระมัดระวังอยู่ในกรอบของคุณธรรม เมื่อเกิดสภาวะใดขึ้นจะได้ไม่เสียใจหรือดีใจจนเกินไป

นางลักษณ์ วิรัชชัยและคณะ (2551, หน้า 7) ได้รวบรวมองค์ประกอบคุณธรรมจริยธรรม ที่มีความสำคัญในสังคมไทย รายละเอียดดังนี้ 1) การมุ่งผลสัมฤทธิ์ของงาน 2) ความกตัญญู 3) ความขยันหมั่นเพียร 4) ความซื่อสัตย์ 5) ความประหยัด 6) กัลยาณมิตร 7) ความมีอิสระ 8) การมีวินัย 9) ความยุติธรรม 10) ความรับผิดชอบ 11) ความสามัคคี 12) ความอดทน 13) ความพอใจหรือฉันท์ 14) ความมีสติสัมปชัญญะ

Covey (2004, อ้างถึงใน ดนัย จันทรเจ้าฉาย 2549, หน้า 111) กล่าวถึงองค์ประกอบของคุณธรรมไว้ 4 ประการ คือ 1) วิสัยทัศน์ คือ การมองด้วยสติปัญญา เพื่อดูว่าทั้งตัวบุคคล ทั้งโครงการต่างๆ ทั้งเป้าหมาย รวมทั้งแผนการต่างๆ วิสัยทัศน์ที่เกิดขึ้นเมื่อเรานำความต้องการมาพบกับความเป็นไปได้ 2) วินัย คือ สิ่งที่เราต้องทุ่มเทลงไป เพื่อให้วิสัยทัศน์นั้นเป็นความจริงขึ้นมา วินัยเกิดขึ้นเมื่อวิสัยทัศน์ของเราควบคู่ไปกับความมุ่งมั่นที่จะกระทำการ 3) ไฟในตัว คือ ความรู้สึกแรงกล้า ความปรารถนาเป็นพลังที่เกิดจากความเชื่อมั่น เป็นแรงผลักดันที่ช่วยให้เรารักษาวินัยเพื่อให้วิสัยทัศน์เป็นจริง 4) มโนธรรม คือ การสำนึกในหลักศีลธรรมที่อยู่ภายใน ความรู้สึกผิดชอบชั่วดี มโนธรรม เป็นแรงผลักดันให้แสวงหาความหมายและการสร้างสรรค์ผลงานที่เกื้อกูลผู้อื่น เป็นพลังทางวิสัยทัศน์ วินัย และไฟในตัว ชีวิตที่มีมโนธรรมนำทางย่อมตรงข้ามกับชีวิตที่ถูกครอบงำด้วยอัตตา และยังคงกล่าวต่อถึง บุคคลที่จะทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ต้องมีความฉลาดทางอารมณ์ (EQ) คือ ความตระหนักรู้ หรือความสามารถที่มีอิทธิพลต่อชีวิตตน มีความรู้เกี่ยวกับตนมากขึ้น นำความรู้นั้นมาใช้ปรับปรุงตนเอง เอาชนะหรือหาสิ่งอื่นมาขัดเซจจุดอ่อนของตนเอง และการจูงใจตนเอง ซึ่งเกี่ยวข้องเรื่องที่ทำให้เกิดความตื่นตัว ได้แก่

วิสัยทัศน์ ค่านิยม เป้าหมาย ความหวัง ความปรารถนาและความรู้สึกแรงกล้า องค์ประกอบหลักของความฉลาดทางอารมณ์(EQ)ได้แก่ 1) ความตระหนักรู้ตนเอง 2) การจูงใจตนเอง 3) การควบคุมตนเอง 4) ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น 5) ทักษะทางสังคม

สรุปได้ว่า องค์ประกอบเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม คือ การมีวิสัยทัศน์ มุ่งผลสัมฤทธิ์ของงาน มีความซื่อสัตย์สุจริต ยุติธรรม มีความรับผิดชอบและมีวินัย ทั้งวินัยในตนเองและวินัยในสังคม มีสติ ขยัน พากเพียร อดทน มีความเอื้อเฟื้อ เมตตา และกตัญญู รู้จักประหยัดอดออม มีความสามัคคีและเคารพในเสรีภาพของผู้อื่น เป็นกัลยาณมิตร มีhiriอุตตปปะ มีสติสัมปชัญญะ มีฉันทะ มีไฟในตัวและมีมโนธรรม

การเสริมสร้างคุณธรรมนักเรียนภายใต้โมเดลโรงเรียนสุจริต

โรงเรียนสุจริต (Upright School Project) เป็นการสนับสนุนและส่งเสริมให้โรงเรียนในสังกัดได้ดำเนินงานที่เป็นการป้องกัน การทุจริตปลุกจิตสำนึกให้กับนักเรียนตั้งแต่ระดับปฐมวัย ระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษา เพื่อนำผลที่ได้ไปปรับปรุงแก้ไขการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น แต่ทั้งนี้ในการดำเนินงานโครงการซึ่งมีกิจกรรมที่กำหนดไว้หลากหลาย เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ จึงได้จัดทำโครงการวิจัยเพื่อหารูปแบบที่เหมาะสมในการพัฒนาสถานศึกษาที่ส่งเสริมการป้องกันการทุจริตปลุกจิตสำนึกให้นักเรียน โดยสนใจที่จะศึกษาหา รูปแบบการบริหารสถานศึกษา การจัดการเรียนรู้ การนิเทศและการมีส่วนร่วมของชุมชนที่ส่งเสริมการป้องกันการทุจริตปลุกจิตสำนึกให้ผู้เรียน รวมไปถึงการติดตามผลที่เกิดขึ้นจากผู้เรียน และปัจจัยที่สนับสนุนและเป็น อุปสรรค ซึ่งการดำเนินการวิจัยจะทำให้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีรูปแบบการพัฒนาสถานศึกษาที่ส่งเสริมการป้องกันการทุจริต ปลุกจิตสำนึกให้ผู้เรียน ส่งผลให้ผู้เรียน มีคุณลักษณะการป้องกันการทุจริต โดยมีกระบวนการคิด มีวินัย ซื่อสัตย์สุจริต อยู่อย่างพอเพียงและมีจิตสาธารณะ เพื่อให้ นักเรียนมีภูมิคุ้มกัน เป็นเยาวชนที่มีดีของประเทศชาติและพลโลก โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, สำนักพัฒนา นวัตกรรมจัดการศึกษา (2556, หน้า 1)

1. ปฏิญญาโรงเรียนสุจริต

คณะครู บุคลากรทางการศึกษา และนักเรียนของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ขอให้คำมั่นสัญญาต่อพันธกรณีในการต่อต้านการทุจริตทุกรูปแบบ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการ “โรงเรียนสุจริต” ดังนี้

- 1.1 เราจะร่วมมือกันป้องกันและต่อต้านการทุจริตทุกรูปแบบ
- 1.2 เราจะปลูกฝังค่านิยมความซื่อสัตย์สุจริตเป็นวิถีชีวิตในโรงเรียนและชุมชน
- 1.3 เราจะสร้างเครือข่ายความซื่อสัตย์สุจริตระหว่างโรงเรียนและชุมชนให้เป็นรูปธรรมและมีความยั่งยืน ทั้งหมดนี้เพื่ออำนาจอธิปไตยให้สถิตเสถียรสภาพตลอดจรรยารัฐธรรมาภิบาล

2. ทักษะ คุณลักษณะ ที่โรงเรียนสุจริตต้องการ

การขับเคลื่อนโรงเรียนสุจริต ให้ประสบผลสำเร็จในการพัฒนาผู้เรียน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดจุดเน้นของผู้เรียน ไว้ดังนี้

2.1 ทักษะ ความสามารถ

- ม. 4 – 6 มีทักษะการคิดขั้นสูง
- ม. 1 – 3 มีทักษะการคิดขั้นสูง
- ป. 4 – 6 มีทักษะการคิดขั้นพื้นฐาน
- ป. 1 – 3 มีทักษะการคิดขั้นพื้นฐาน

2.2 คุณลักษณะ จุดเน้นโรงเรียนสุจริต (เป็นส่วนหนึ่งของคุณลักษณะตาม

หลักสูตร)

- 2.2.1 ซื่อสัตย์สุจริต
- 2.2.2 มีวินัย
- 2.2.3 อยู่อย่างพอเพียง
- 2.2.4 มีจิตสาธารณะ

2.3 คำอธิบายจุดเน้นคุณภาพผู้เรียน

จากจุดเน้นการพัฒนาผู้เรียนเพื่อให้เห็นความเชื่อมโยงของจุดเน้นในและช่วงวัยที่ต้องได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เหมาะสมกับการพัฒนาการของผู้เรียนสำหรับนำไปจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา, 2556, หน้า 2 - 5) จึงกำหนดทักษะของจุดเน้นไว้ดังนี้

2.3.1 ทักษะกระบวนการคิด

ทักษะกระบวนการคิดพื้นฐาน

- ป.1 ทักษะการสังเกต ทักษะการจัดกลุ่ม

- ป.2 ทักษะการเปรียบเทียบ ทักษะการจำแนก
- ป.3 ทักษะการรวบรวมข้อมูล ทักษะการเชื่อมโยง
- ป.4 ทักษะการตั้งคำถาม ทักษะการให้เหตุผล
- ป.5 ทักษะการแปลความ ทักษะการตีความ
- ป.6 ทักษะการสรุปอ้างอิง ทักษะการนำความรู้ไปใช้

ทักษะกระบวนการคิดขั้นสูง

- ม.1 ทักษะการวิเคราะห์ ทักษะการประเมิน ทักษะการสรุป

ลงความเห็น

- ม.2 ทักษะการสังเคราะห์ ทักษะการประยุกต์ใช้ความรู้

- ม.3 ทักษะกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ทักษะกระบวนการคิด

สร้างสรรค์

- ม. 4 – 6 ทักษะการคิดแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์

2.3.2 ด้านคุณลักษณะ

2.3.2.1 มีวินัย หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงการยึดมั่นในข้อตกลง กฎเกณฑ์ และระเบียบข้อบังคับของครอบครัว โรงเรียนและสังคม

2.3.2.2 ซื่อสัตย์สุจริต หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงการยึดมั่นในความถูกต้อง ประพฤติตรง ตามความเป็นจริงต่อตนเองและผู้อื่นทั้งกาย วาจา ใจ

2.3.2.3 อยู่อย่างพอเพียง หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงการดำเนินชีวิตอย่างพอประมาณ มีเหตุผล รอบคอบ มีคุณธรรม มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี และปรับตัวเพื่ออยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

2.3.2.4 มีจิตสาธารณะ หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงการมีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อื่น ชุมชนและสังคมด้วยความเต็มใจ กระตือรือร้น โดยไม่หวังผลตอบแทน

3. วัตถุประสงค์หลัก

3.1 ทุกหน่วยงานของ สพฐ. มีระบบงานและวิถีแบบพอเพียง สุจริต รับผิดชอบ ปลอดภัย และมีการเรียนรู้และการจัดการความรู้อย่างเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลง ตัวชี้วัดในระยะ 3 – 5 ปี

3.1.1 ร้อยละของหน่วยงานและบุคลากร ที่ผ่านกระบวนการพัฒนาระบบงาน และวิถีแบบพอเพียง สุจริต รับผิดชอบ ปลอดภัย และมีการเรียนรู้และจัดการความรู้อย่างเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลง

ตัวชี้วัดในระยะ 5 – 10 ปี

3.1.2 ร้อยละของความพึงพอใจของหน่วยงานและบุคคลที่เกี่ยวข้องทั้งใน แนวตั้งและแนวนอนที่มีต่อหน่วยงานและบุคลากร สพฐ. ที่มีระบบงานและวิถีแบบพอเพียง สุจริต รับผิดชอบ ปลอดภัย และมีการเรียนรู้และจัดการความรู้อย่างเท่าทันต่อการ เปลี่ยนแปลง

3.2 นักเรียนสังกัด สพฐ. มีกระบวนการเรียนรู้ที่เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลง มีทักษะกระบวนการคิด มีวินัย ซื่อสัตย์ อย่างอย่างพอเพียง มีจิตสาธารณะ ยึดมั่นในคุณธรรม จริยธรรม และป้องกันการทุจริต

ตัวชี้วัดในระยะ 3 – 5 ปี

3.2.1 ร้อยละของนักเรียนสังกัด สพฐ. ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้อย่างเท่าทัน ต่อการเปลี่ยนแปลง การปลูกจิตสำนึก ความเข้าใจและประยุกต์ใช้หลักทักษะกระบวนการคิด มีวินัย ซื่อสัตย์ อย่างอย่างพอเพียง มีจิตสาธารณะ ยึดมั่นในคุณธรรม จริยธรรมในการดำเนินชีวิต และต่อต้านการทุจริต

ตัวชี้วัดในระยะ 5 – 10 ปี

3.2.2 ร้อยละของความพึงพอใจของผู้ปกครองต่อการมีทักษะกระบวนการคิด มีวินัย ซื่อสัตย์ อย่างอย่างพอเพียง มีจิตสาธารณะ ยึดมั่นในคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนสังกัด สพฐ.

3.3 ครู ผู้บริหาร บุคลากรทางการศึกษามีส่วนร่วมในการป้องกันการทุจริต

ตัวชี้วัดในระยะ 3 – 5 ปี

3.3.1 ร้อยละของโครงการ/กิจกรรมด้านการป้องกันการทุจริตที่ครู ผู้บริหาร บุคลากรทางการศึกษามีส่วนร่วมในกระบวนการดำเนินงาน

3.3.2 จำนวนเครือข่ายป้องกันการทุจริตเพิ่มขึ้นเมื่อเทียบกับปีที่ผ่านมา

3.3.3 ร้อยละของกลุ่มเป้าหมายที่รับทราบข้อมูลข่าวสารด้านการป้องกัน การทุจริต

ตัวชี้วัดในระยะ 5 – 10 ปี

3.3.4 ระดับความสำเร็จของการใช้สื่อในการต่อต้านการทุจริต

3.3.5 ระดับคติการทุจริตของประเทศไทยโดยรวมที่ลดลงตามลำดับ

3.4 นักเรียนสังกัด สพฐ. ครู ผู้บริหาร บุคลากรทางการศึกษา รู้เท่าทัน ร่วมคิด ป้องกันการทุจริต

ตัวชี้วัดในระยะ 3 – 5 ปี

3.4.1 ร้อยละของการนำผลศึกษาวิจัยด้านป้องกันการทุจริตไปใช้ประโยชน์

3.4.2 ร้อยละของนักเรียนสังกัด สพฐ. ครู ผู้บริหาร บุคลากรทางการศึกษา
ที่ผ่านเกณฑ์การพัฒนาศักยภาพตามที่กำหนดไว้

3.4.3 ระดับความสำเร็จของกิจกรรมความร่วมมือ (ลักษณะเครือข่าย) กับ
ต่างประเทศที่ดำเนินการภายในรอบปี

4. ยุทธศาสตร์

ยุทธศาสตร์ที่ 1 สร้างองค์ความรู้และกระบวนการเรียนรู้ที่เท่าทันต่อการ
เปลี่ยนแปลง ปลูกจิตสำนึก ทักษะกระบวนการคิด มีวินัย ซื่อสัตย์ อย่างอย่างพอเพียง
มีจิตสาธารณะ ยึดมั่นในคุณธรรม จริยธรรม แก่นักเรียนสังกัด สพฐ. ครู ผู้บริหาร บุคลากร
ทางการศึกษา

ยุทธศาสตร์ที่ 2 สพฐ. รวมพลังร่วมสร้างองค์การแห่งการเรียนรู้ สร้างระบบและวิถี
พอเพียง สุจริต รับผิดชอบ ปลอดภัย และป้องกันการทุจริต

ยุทธศาสตร์ที่ 3 สร้างครู ผู้บริหาร บุคลากรทางการศึกษามีอาชีพเพื่อเป็น
รากฐานในการป้องกันการทุจริตอย่างมีจิตสำนึกเปี่ยมด้วยคุณภาพ

5. ยุทธศาสตร์ มาตรการ/แนวทางดำเนินงาน

5.1 ยุทธศาสตร์ที่ 1 สร้างองค์ความรู้และกระบวนการเรียนรู้ที่เท่าทันต่อ
การเปลี่ยนแปลง ปลูกจิตสำนึก ทักษะกระบวนการคิด มีวินัย ซื่อสัตย์ อยู่อย่างพอเพียง
มีจิตสาธารณะ ยึดมั่นในคุณธรรม จริยธรรม แก่นักเรียนสังกัด สพฐ. ครู ผู้บริหาร บุคลากร
ทางการศึกษา

5.1.1 สร้างองค์ความรู้และกระบวนการเรียนรู้ที่เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลง
5.1.1.1 พัฒนาหน่วยการเรียนรู้บูรณาการเกี่ยวกับวิวัฒนาการของสังคม
และพฤติกรรมของมนุษย์

5.1.1.2 พัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่สร้างทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ
ผ่านการกลั่นกรองทางคุณธรรมอย่างเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลง อันดำรงความสุขบนความสุจริต
ได้อย่างมั่นคง

5.1.1.3 พัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ ชุมชน แนวปฏิบัติการเรียนรู้
เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลง

- 5.1.2 ส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
- 5.1.2.1 ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาระบบการบริหารและวิชาการให้มีความสมดุล
- 5.1.2.2 ส่งเสริมให้ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
- 5.1.2.3 ประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้เกิดผลในทางปฏิบัติอย่างเป็นวิถีชีวิต
- 5.1.3 ส่งเสริมการเรียนรู้และปฏิบัติตามคุณลักษณะ 5 ประการแก่นักเรียนสังกัด สพฐ.
- 5.1.3.1 ส่งเสริมการประพฤติปฏิบัติตนตามประมวลหลักคุณธรรมจริยธรรม
- 5.1.3.2 กำกับดูแลการประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นไปตามประมวลหลักคุณธรรม จริยธรรม
- 5.1.3.3 ให้การเสริมแรงแก่ผู้ที่ประพฤติปฏิบัติได้เป็นที่ประจักษ์และได้รับการยอมรับอย่างมีเกียรติ
- 5.1.4 กำหนดให้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการป้องกันการทุจริต
- 5.1.4.1 กำหนดให้มีเอกสารแนวทางการจัดกิจกรรมป้องกันการทุจริตและกิจกรรมค่ายเยาวชนคนดีของแผ่นดิน
- 5.1.4.2 พัฒนาครู ผู้บริหาร บุคลากรทางการศึกษาเพื่อให้เป็นต้นแบบที่ดีด้านการป้องกันการทุจริต
- 5.1.4.3 ติดตามประเมินผลการป้องกันการทุจริตในระบบการศึกษา
- 5.1.4.4 ส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ด้านการป้องกันการทุจริต
- 5.1.5 ผลักดันให้ค่านิยมเชิดชูความดี ความซื่อสัตย์ และรังเกียจการทุจริตเป็นค่านิยมร่วมของชาติ
- 5.1.5.1 เสริมสร้างแรงบันดาลใจ ในการทำความดี มีกรณีตัวอย่างในการเชิดชูอย่างสม่ำเสมอ
- 5.1.5.2 รณรงค์ประชาสัมพันธ์คุณธรรม จริยธรรมทั้งแนวกว้างและแนวลึกลงทั่วถึง ครบวงจร

5.2 ยุทธศาสตร์ที่ 2 สพฐ. รวมถึงร่วมสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ สร้างระบบ และวิธีพื่อเพียง สุจริต รับผิดชอบ ปลอดภัย และป้องกันการทุจริต

5.2.1 สร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ ระบบและวิธีพื่อเพียง สุจริต รับผิดชอบ ปลอดภัยในทุกหน่วยงาน

5.2.1.1 จัดทำแผนการสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ ระบบและวิธีพื่อเพียง สุจริต รับผิดชอบ ปลอดภัย ป้องกันการทุจริตในทุกหน่วยงาน

5.2.1.2 จัดสร้างองค์กรทางกายภาพ และโครงสร้างระบบบริหารจัดการ แบบพื่อเพียง

5.2.1.3 จัดทำหลักสูตรการพัฒนาบุคลากร

5.2.1.4 จัดการอบรมพัฒนาบุคลากร

5.2.1.5 ดำเนินการขับเคลื่อนการพัฒนาระบบหน่วยงานทุกหน่วยงาน

5.2.1.6 ประเมินและพัฒนาระหว่างและหลังดำเนินการในแต่ละปี อย่างมี

พลวัตร

5.2.2 ประชาสัมพันธ์ต่อต้านการทุจริต

5.2.2.1 จัดทำแผนแม่บทด้านการประชาสัมพันธ์ป้องกันการทุจริต

5.2.2.2 รวบรวมข้อมูล ข่าวสาร งานวิจัยและงานวิชาการด้านการป้องกัน

การทุจริต

5.2.2.3 จัดทำและเผยแพร่สื่อสร้างสรรค์ในการต่อต้านการทุจริต

5.2.3 เสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม

5.2.3.1 สร้างกระบวนการเรียนรู้

5.2.3.2 พัฒนาช่องทางในการแจ้งให้ภัย หลากหลาย และปลอดภัย

5.2.3.3 กำหนดมาตรการจูงใจผู้แจ้งข้อมูล เบาะแส

5.2.4 เสริมสร้างความเข้มแข็งและก้าวหน้าของเครือข่าย

5.2.4.1 สนับสนุนระบบการจัดการของเครือข่าย

5.2.4.2 เสริมสร้างขวัญ กำลังใจแก่เครือข่ายทุกภาคส่วน

5.2.4.3 กำกับ ติดตาม ประเมินผลและพัฒนากิจการดำเนินงานของเครือข่าย

อย่างต่อเนื่อง

5.2.4.4 พัฒนาเครือข่ายภายในประเทศสู่เครือข่ายสากล

5.3 ยุทธศาสตร์ที่ 3 สร้างครู ผู้บริหาร บุคลากรทางการศึกษามีอาชีพเพื่อเป็นรากฐานในการป้องกันการทุจริตอย่างมีจิตสำนึกเปี่ยมด้วยคุณภาพ

5.3.1 ส่งเสริมการประพฤติตนตามมาตรฐานจรรยาบรรณวิชาชีพของครู ผู้บริหาร บุคลากรทางการศึกษาในสังกัด สพฐ. อย่างเคร่งครัด (Code of Conduct)

5.3.1.1 ส่งเสริมผลักดันให้สร้างมาตรฐานจรรยาบรรณวิชาชีพ

5.3.1.2 ส่งเสริมให้มีการติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานตามมาตรฐานจรรยาบรรณวิชาชีพ

5.3.2 ส่งเสริมการสร้างองค์การจัดการความรู้

5.3.2.1 ส่งเสริมความสัมพันธ์ในการแลกเปลี่ยนความรู้ ข้อมูลข่าวสารทางแนวราบระหว่างหน่วยงานระดับปฏิบัติการ เพื่อลดเวลาที่ล่าช้าจากการสั่งการตามแนวดิ่ง และได้ผลงานที่สมบูรณ์มากขึ้นในเวลาที่รวดเร็วขึ้น

5.3.2.2 จัดตั้งหน่วยศึกษาและประมวลองค์ความรู้ที่เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลง รวมทั้งจากกระบวนการจัดการความรู้ที่เป็นระบบ ประสานงานศูนย์ข้อมูลสารสนเทศในการบริการองค์ความรู้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

5.3.3 ส่งเสริมการสร้างศูนย์ข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับการป้องกันการทุจริต และองค์ความรู้ที่เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงรวมทั้งจากกระบวนการจัดการความรู้

5.3.3.1 ผลักดันให้มีการจัดตั้งศูนย์ข้อมูลสารสนเทศกลาง

5.3.3.2 ส่งเสริมให้มีการพัฒนาฐานข้อมูล

5.3.4 สร้างมาตรฐานหลักสูตรฝึกอบรมของ สพฐ. ต่อด้านการทุจริต (ที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ที่ 2 สพฐ. (หน่วยงานส่วนกลาง) รวมพลังร่วมสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ สร้างระบบและวิถีพอเพียง สุจริต รับผิดชอบ พลอดอบายมุข และป้องกันการทุจริต

5.3.4.1 ส่งเสริมให้มีหลักสูตรฝึกอบรมที่มีมาตรฐาน

5.3.4.2 ส่งเสริมให้จัดตั้งศูนย์ฝึกอบรมภายในหน่วยงาน

5.3.4.3 สนับสนุนงบประมาณในการดำเนินการ

แนวทางการเสริมสร้างคุณธรรมนักเรียนภายใต้โมเดลโรงเรียนสุจริต

1. การพัฒนาบุคลากรผู้ร่วมวิจัยเพื่อพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน

การดำเนินการจัดการศึกษาในโรงเรียนมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญ คือ เพื่อพัฒนาเยาวชนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา มีความรู้ มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง และมีคุณธรรม จริยธรรม มีวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิหน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545, หน้า 5) ซึ่งจากจุดมุ่งหมายดังกล่าวมาจะประสบความสำเร็จได้หรือไม่ขึ้นอยู่กับการบริหารจัดการของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นสำคัญ โดยมีครูในสถานศึกษานั้นๆ เข้าร่วมดำเนินการจึงจะบรรลุผล การพัฒนาบุคลากรเป็นการดำเนินการเพื่อเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถทักษะในการปฏิบัติงาน รวมถึงการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และพฤติกรรมในการปฏิบัติงานของบุคลากรให้ดีขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้บุคลากรสามารถปฏิบัติงานที่อยู่ในความรับผิดชอบได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น อันจะเป็นประโยชน์ต่องานที่รับผิดชอบในปัจจุบันและงานที่จะได้รับมอบหมายในอนาคต

1.1 ความหมายของการพัฒนาบุคลากร

การพัฒนาบุคลากร นับว่าเป็นภารกิจหลักของแต่ละหน่วยงานที่ต้องดำเนินการเพราะบุคลากรในหน่วยงานเป็นตัวจักรที่สำคัญที่จะขับเคลื่อนให้การทำงานในหน่วยงานให้ประสบความสำเร็จ บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ และถือว่าการพัฒนาบุคลากรเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งที่จะส่งผลให้ผลผลิตต่างๆ ขององค์การมีคุณภาพเป็นที่ยอมรับของสังคม ซึ่งมีหลายท่านได้ให้ความหมายของการพัฒนาบุคลากรไว้ ดังต่อไปนี้

บุญเลิศ ไพรินทร์ (2548, หน้า 1) กล่าวว่า การพัฒนาบุคคลหรือการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทั้งหมด อันอาจได้แก่ การเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ความสามารถ ทักษะ และทัศนคติ โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้ในรูปแบบต่างๆ ซึ่งจะครอบคลุมกระบวนการจัดการศึกษาให้ทุกคนและทุกระดับได้มีความรู้ความสามารถ มีทักษะและทัศนคติอันพึงปรารถนาของสังคมและประเทศชาติ และรวมถึงการฝึกอบรม การสอนงาน การสับเปลี่ยนหมุนเวียน หรือแม้แต่กระบวนการในการพัฒนาตนเองอีกด้วย

ยนต์ ชุ่มจิต (2550, หน้า 1) ได้กล่าวถึงการพัฒนาครูผู้สอนว่า หมายถึง การดำเนินงานที่พยายามจะสร้างเสริมให้ครูมีความรู้ความสามารถ มีทักษะในการสอนและการทำงาน ตลอดจนมีเจตคติที่ดีในการทำงานรวมถึงการมีบุคลิกภาพและคุณธรรมความเป็นครูที่ดีด้วย

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, สาขาวิชาวิทยาการจัดการ (2552, หน้า 461 - 462) กล่าวว่า การพัฒนาบุคลากร หมายถึง การให้การศึกษาในอันที่จะส่งเสริมความรู้ ความสามารถ ความถนัดและทักษะแก่บุคลากร ทั้งนี้มีความมุ่งหมายที่จะพัฒนาศักยภาพของคนในองค์กรให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ที่อยู่ในความรับผิดชอบได้ดียิ่งขึ้น ทั้งในด้านความรู้ ความสามารถ ความชำนาญ และประสบการณ์ นอกจากนี้การพัฒนาบุคลากรยังมีความหมายที่จะพัฒนาทัศนคติหรือเจตคติของการปฏิบัติงานให้เป็นไปในทางที่ดี มีกำลังใจในการทำงาน และมีความคิดที่จะปรับปรุงการปฏิบัติงานให้ดียิ่งขึ้นด้วย

จอมพงศ์ มงคลวนิช (2555, หน้า 116) ได้สรุปความหมายของการพัฒนาบุคลากร ไว้ว่า การพัฒนาบุคลากร หมายถึง กระบวนการเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถ ทัศนคติของบุคลากรในองค์กร เพื่อให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

สรุปได้ว่าการพัฒนาบุคลากร หมายถึง กระบวนการหรือวิธีการต่างๆ ที่หน่วยงานเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถ และพัฒนาทักษะ ตลอดจนมีทัศนคติที่เหมาะสมกับการปฏิบัติงานให้กับบุคลากรด้วยวิธีการที่หลากหลาย เพื่อให้บุคลากรมีความรู้ สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายขององค์กร

1.2 ความสำคัญในการพัฒนาบุคลากร

การดำเนินงานในหน่วยงานหรือองค์กรจะมีประสิทธิภาพและได้ประสิทธิผลมากขึ้น ถ้าบุคลากรได้รับการส่งเสริมและพัฒนา ดังนั้น การพัฒนาบุคลากรจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ได้มีนักวิชาการและหน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ ให้ทรรศนะเกี่ยวกับความสำคัญของการพัฒนาบุคลากรไว้มากมาย เช่น

ศุภชัย ยาวะประภาส (2548, หน้า 180 - 181) กล่าวถึงความสำคัญในเชิงปัจจัยที่เป็นเหตุและผลในการพัฒนาบุคลากร ดังนี้

1. ทำให้มีนวัตกรรม (innovation) ต่างๆ เข้ามาใช้ในองค์กรอันจะเป็นตัวกระตุ้นการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นในองค์กร เพื่อให้สามารถปรับตัวได้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมภายนอกที่มีการปรับเปลี่ยนรวดเร็วและรุนแรงเพิ่มมากขึ้นทุกขณะ เช่น มีการนำระบบบริหารคุณภาพตามมาตรฐานสากล ระบบต่างๆ มาใช้ในการบริหารจัดการ ฯลฯ

2. ก่อให้เกิดการเผยแพร่นวัตกรรมนั้นๆ ให้เป็นที่เข้าใจและยอมรับไปปฏิบัติในวงกว้างขององค์การ

3. กระตุ้นบุคลากรให้เพิ่มความพร้อม ด้านสมรรถนะ ความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงขององค์การทั้งในระดับนโยบาย กลยุทธ์ในการดำเนินงาน โครงสร้างการจําดองค์การ ระบบการทำงาน

การสร้างนวัตกรรม การเผยแพร่วัตกรรม และการสร้างความพร้อมในการใช้นวัตกรรม เป็นกุญแจสำคัญของการเพิ่มคุณค่าให้แก่บุคลากรในองค์การ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคแห่งสังคมฐานความรู้ (knowledge based society) ยุคที่องค์การต้องบริหารจัดการความรู้ (knowledge management) การเพิ่มคุณค่าและใช้คุณค่าที่มีอยู่ และเพิ่มขึ้นของบุคลากรให้เป็นประโยชน์ต่อการเติบโตขององค์การเป็นสิ่งจำเป็นยิ่งยวดต่อความสำเร็จขององค์การ การพัฒนาบุคลากรจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อปัจจุบัน และอนาคตขององค์การ

สรุปได้ว่า การพัฒนาบุคลากร เป็นภารกิจที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อหน่วยงาน ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ เพราะการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและสำเร็จตามเป้าหมายต้องอาศัยความรู้ ความสามารถและทักษะในการปฏิบัติงานของบุคลากรที่เกี่ยวข้อง หากหน่วยงานใดมีการพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถและรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง หน่วยงานนั้นก็ย่อมจะประสบผลสำเร็จและสามารถพัฒนาบรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะหากเป็นหน่วยงานนั้นเป็นสถานศึกษา การพัฒนาครูให้มีความรู้ความสามารถจึงจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะครูเป็นบุคคลที่มีความสำคัญที่สุดต่อการพัฒนาสังคมและชาติบ้านเมือง ทั้งนี้เพราะครูต้องรับหน้าที่ในการพัฒนาบุคลากรในสังคมให้มีความรู้ มีความเจริญงอกงาม

1.3 ความมุ่งหมายของการพัฒนาบุคลากร

ความมุ่งหมายของการพัฒนาบุคลากร เป็นการทำให้บุคลากรปฏิบัติงานอย่างเต็มเวลาเต็มความรู้ความสามารถซึ่งจะทำให้บุคลากรปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งมีผู้ให้ความมุ่งหมายในการพัฒนาบุคลากรไว้ดังนี้

ชูชัย สมितिไกร (2556, หน้า 8 - 9) กล่าวถึงวัตถุประสงค์สำคัญในการฝึกอบรมบุคลากร ดังนี้

1. เพื่อเสริมสร้างสร้างความตระหนักรู้ในตนเอง (self - awareness) ของแต่ละบุคคล ความตระหนักรู้ในตนเองคือ การเรียนรู้เกี่ยวกับตนเอง เช่น การทำความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทและความรับผิดชอบของตนเองในองค์การ จุดแข็งจุดอ่อนในการทำงานของ

ตนเองการตระหนักถึงความแตกต่างระหว่างสิ่งที่ตนเองปฏิบัติจริงและปรัชญาที่ยึดถือ การเข้าใจถึงทัศนคติที่ผู้อื่นมีต่อตนเอง และการเรียนรู้ว่าการกระทำของตนมีผลกระทบต่อผู้อื่นอย่างไร

2. เพื่อเพิ่มพูนทักษะการทำงาน (job skills) ของแต่ละบุคคล โดยอาจเป็นทักษะด้านใดด้านหนึ่งหรือหลายด้านก็ได้ เช่น การใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ การดูแลรักษาความปลอดภัยในการทำงาน การปกครองบังคับบัญชาลูกน้อง

3. เพื่อเพิ่มพูนแรงจูงใจ (motivation) ของแต่ละบุคคล ซึ่งจะทำให้การปฏิบัติงานเกิดผลดี แม้ว่าบุคคลหนึ่งจะมีความรู้และความสามารถในการปฏิบัติงาน แต่หากขาดแรงจูงใจในการทำงานแล้วบุคคลนั้นก็อาจจะมีได้ใช้ความรู้และความสามารถของตนเองอย่างเต็มที่ ซึ่งส่งผลทำให้ผลการปฏิบัติงานไม่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเท่าที่ควร ดังนั้นการสร้างแรงจูงใจในการทำงานของบุคลากรจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จขององค์กร

สรุปได้ว่า จุดมุ่งหมายของการพัฒนาบุคลากร คือ การเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถ และพัฒนาทักษะให้เกิดกับบุคลากรมีบุคลิกภาพ มนุษย์สัมพันธ์และทัศนคติที่ดีในการปฏิบัติงานในองค์กรหรือหน่วยงาน สามารถพัฒนางานและพัฒนาตนเองให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยองค์กรหรือหน่วยงานจะต้องกำหนดความมุ่งหมายของการพัฒนาบุคลากร หรือวัตถุประสงค์ของหน่วยงานไว้ให้ชัดเจนเพื่อเป็นแนวทางหรือแผนในการพัฒนาบุคลากรตามทิศทางและนโยบายขององค์กรหรือหน่วยงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ ตามที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้

1.4 แนวทางการพัฒนาบุคลากร

การพัฒนาบุคลากรในหน่วยงานหรือองค์กร ไม่อาจกล่าวได้โดยเฉพาะเจาะจงว่าจะใช้วิธีใดวิธีการหนึ่งพัฒนาบุคลากรทั้งองค์กรได้ และยังไม่มีวิธีใดวิธีหนึ่งโดยเฉพาะเป็นมาตรฐานบุคลากรทั้งองค์กร ดังนั้น ในการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนจำเป็นต้องพัฒนานักเรียนในโรงเรียน โดยทุกคนควรมีส่วนร่วมในการวางแผนและเลือกกิจกรรมการพัฒนาให้เหมาะสม เพื่อเป็นแนวทางที่ดีที่สุดสำหรับการพัฒนาครูให้มีความรู้ ความสามารถ ให้เกิดศักยภาพสูงสุดซึ่งการพัฒนาบุคลากรมีหลากหลายวิธี ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.4.1 การอบรมเชิงปฏิบัติการ

ได้มีนักการศึกษาให้ความหมายของการอบรมเชิงปฏิบัติการ ไว้ดังนี้

ยงยุทธ เกษสาคร (2551, หน้า 32) กล่าวว่า การฝึกอบรม คือ

กระบวนการที่จัดขึ้นเพื่อให้บุคคลสามารถปฏิบัติงานในปัจจุบันและอนาคตอย่างสัมฤทธิ์ผล โดยมี

การพัฒนาความรู้ ความชำนาญ และเจตคติ ลักษณะนิสัยและท่าทีในการทำงานในหน้าที่นั้นๆ โดยจัดทำเป็นช่วงๆ ในเวลาที่เหมาะสม มีการวางแผนหาความต้องการและความจำเป็นในการฝึกอบรม (Training needs) การพัฒนาหลักสูตร การจัดโครงการฝึกอบรม การประเมินและติดตามผลการฝึกอบรม ทั้งนี้ ใช้เทคนิคทางการฝึกอบรมและเทคนิคเฉพาะเรื่องที่ต้องการให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมทราบเข้ามาช่วยในการให้การฝึกอบรม

เรื่องอุไร สํารามวงศ์ (2549, หน้า 22) กล่าวว่า การอบรมเชิงปฏิบัติการเป็นการจัดกิจกรรมโดยการให้ความรู้ สร้างความเข้าใจ และฝึกทักษะปฏิบัติในเรื่องที่อบรมโดยวิทยากรผู้ที่มีความรู้ ความชำนาญในเรื่องนั้นๆ โดยวิธีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ระดมความคิดเห็น การอภิปราย และการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติทุกขั้นตอน

บัณฑูรย์ ชุมแวงวาปี (2552 : 40) ได้สรุปไว้ว่าการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเป็นกระบวนการให้ประสบการณ์เพื่อพัฒนาบุคลากรได้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดี มีความรู้ความสามารถ ทักษะ และเจตคติที่ดีต่อการปฏิบัติงานทำให้งานที่มีคุณภาพได้มาตรฐานและมีประสิทธิภาพบรรลุวัตถุประสงค์ที่องค์กรกำหนดไว้

นิราพร โทสวนจิตร (2555, หน้า 16) กล่าวว่า การอบรมเชิงปฏิบัติการหมายถึง กระบวนการของการแก้ปัญหาและเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากรในองค์กรเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายขององค์กรที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งประกอบด้วย บุคลากรในหน่วยงานหรือองค์กร วิทยากร เวลา สถานที่ เครื่องมือ และงบประมาณ

สรุปได้ว่า การอบรมเชิงปฏิบัติการ หมายถึง กระบวนการของการแก้ปัญหา และการเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากรในองค์กร เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ และเป้าหมายขององค์กรที่กำหนดไว้ ซึ่งประกอบด้วย บุคลากรในหน่วยงานหรือองค์กร วิทยากร เวลา สถานที่ เครื่องมือ และงบประมาณ

1.4.2 การนิเทศติดตาม

1.4.2.1 ความหมายของการนิเทศติดตาม

การนิเทศ เป็นการจัดกิจกรรมให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่าง ครูผู้สอนและผู้นิเทศ เพื่อเชื่อมโยงวิธีการเรียนรู้เนื้อหาทักษะพื้นฐาน สิ่งแวดล้อมปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต ทำให้มีความรู้ ความเข้าใจลึกซึ้ง ชัดเจน นำไปใช้ในชีวิตประจำวันและสังคม ได้ มีการสังเกต การพิจารณา การวางแผน การปฏิบัติจริง ตามด้วยการวิเคราะห์ปรับปรุง แนวทางจนเกิดผลตามความต้องการ การสรุปนำไปใช้ พฤติกรรมการจัดการเรียนรู้ เพื่อมุ่งสู่การจัดกระบวนการเรียนรู้ มีนักวิชาการนำเสนอความหมายของการนิเทศ ดังนี้

วรรณพร สุขอนันต์ (2550, หน้า 17) ให้ความหมายว่า การนิเทศการศึกษา เป็นกระบวนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ เพื่อให้เกิดความร่วมมือในการปฏิบัติงานร่วมกันในบรรยากาศแห่งความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้นิเทศกับผู้รับการนิเทศ เพื่อปรับปรุงคุณภาพการจัดการศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพและสัมฤทธิ์ผลสูงสุดแก่ผู้เรียน

วีชรา เล่าเรียนดี (2552, หน้า 120) กล่าวถึง การนิเทศภายในโรงเรียนว่าเป็นกระบวนการนิเทศการศึกษา และกิจกรรมต่างๆ ที่มุ่งพัฒนาการเรียนการสอนที่จัดดำเนินการในโรงเรียนโดยบุคลากรในโรงเรียนเป็นหลัก ซึ่งประกอบด้วย ผู้บริหารโรงเรียน คณะครู และบุคลากรอื่นที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในโรงเรียน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในโรงเรียนโดยตรง

สรุปได้ว่า การนิเทศติดตามผล หมายถึง การดำเนินการร่วมกันของบุคลากรภายในหน่วยงาน เพื่อปรับปรุง แก้ไข การดำเนินกิจกรรมการจัดกระบวนการเรียนรู้ของครูผู้สอนเกิดการพัฒนาพฤติกรรม ความสามารถ การจัดกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ บรรลุตามวัตถุประสงค์

1.4.2.2 หลักการนิเทศติดตาม

ได้มีนักวิชาการให้แนวคิดในหลักการนิเทศติดตาม ดังต่อไปนี้
 กมล ภูประเสริฐ (2547, หน้า 59 - 70) ได้กล่าวถึง หลักการนิเทศในสถานศึกษาไว้ว่า

1. มุ่งที่คุณภาพของผู้เรียนเป็นสำคัญ แม้การนิเทศจะเป็นการพัฒนาบุคลากร สิ่งที่จะพัฒนาจะต้องโยงไปสู่คุณภาพผู้เรียน
2. การนิเทศภายในต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายในสถานศึกษาเพื่อการพัฒนาตนเองได้อย่างมีคุณภาพ
3. อาศัยเทคนิควิธีการที่หลากหลายที่กระตุ้นความสนใจและความร่วมมือในการดำเนินการ แต่ละวิธีมีจุดเด่น จุดด้อยที่เสริมประสิทธิภาพของตนเองได้
4. กระทำอย่างต่อเนื่องเป็นกระบวนการและมีประสิทธิภาพโดยให้การนิเทศเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติงาน
5. ต้องจัดระบบเป็นกระบวนการ ระบบที่นิยมใช้อยู่ คือ Deming (Deming Cycle) หรือวงจร PDCA ได้แก่ การวางแผน การปฏิบัติตามแผนการ ตรวจสอบกับแผนการแก้ไขปรับปรุงให้เกิดการวางแผนใหม่

สุทธนู ศรีไสย์ (2555, หน้า 4) กล่าวว่า หลักการสำคัญของการนิเทศการศึกษาในปัจจุบันจะยังคงเน้นอยู่ที่การให้ความช่วยเหลือโดยตรงแก่ครูหรือผู้สอนเพื่อให้เป็นครูที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพ รวมทั้งพัฒนาสิ่งแวดล้อมต่างๆ ทางกายภาพที่จะช่วยให้ครูได้รับความรู้ ความเข้าใจสิ่งเหล่านั้นมากขึ้นด้วย ผลจากการช่วยเหลือและพัฒนาครูดังกล่าว จะทำให้นักเรียนที่เป็นเป้าหมายหลักของการเรียนการสอน ได้รับประโยชน์อันยิ่งใหญ่จากการสอนของครู รวมทั้งการบรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของทางโรงเรียนที่ได้ตั้งไว้ทุกประการ

จอมพงศ์ มงคลวนิช (2555, หน้า 133) ได้สรุปหลักการของการนิเทศภายในโรงเรียนว่า หลักของการนิเทศภายในโรงเรียน คือ กระบวนการทำงานร่วมกันของบุคลากรในสถานศึกษาโดยยึดเป้าหมายหลักคือ คุณภาพของนักเรียน โดยผู้บริหารต้องยอมรับว่าการนิเทศการสอนเป็นงานในความรับผิดชอบของผู้บริหารโดยตรง มีการวางแผนดำเนินงานอย่างเป็นระบบ เน้นบรรยากาศแบบประชาธิปไตย สร้างขวัญและกำลังใจ ทำให้เกิดความเชื่อมั่นและภาคภูมิใจในความสามารถของตน ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาต่อไป

จะเห็นได้ว่า การนิเทศภายในจะอาศัยหลักการปฏิบัติงานตามหลักวิทยาศาสตร์ และวิถีประชาธิปไตยเพื่อให้เกิดการยอมรับซึ่งกันและกันของผู้ที่ทำหน้าที่นี้เทศกับผู้บริหารนิเทศ เพื่อสามารถนำสิ่งที่ได้รับการนิเทศไปใช้ในการปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย

1.4.2.3 กระบวนการนิเทศติดตาม

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2555, หน้า 6 – 17) ได้ใช้กระบวนการเชิงระบบที่ทำให้การนิเทศบรรลุผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อผลลัพธ์ที่กำหนดอยู่บนพื้นฐานหลักการความต้องการเป็นรูปแบบหนึ่งของการแก้ปัญหาเชิงอรรถวิทยาซึ่งประกอบด้วย สิ่งที่ป้อนเข้าไป (Input) กระบวนการหรือการดำเนินงาน (Process) ผลผลิตหรือการประเมินผล (Output) ในการดำเนินงานนิเทศภายใน ดังนี้

1. สิ่งที่ป้อนเข้าไป (Input) เป็นขั้นตอนการเตรียมการสิ่งต่างๆ ที่จำเป็นต้องใช้ในกระบวนการนิเทศภายใน ดังนี้

1.1 กำหนดเกณฑ์ในการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน โดยวิธีวิเคราะห์ ติความตามนโยบายของหน่วยงานต้นสังกัดตามลำดับ กำหนดเกณฑ์ (ระดับ) ของพฤติกรรมขั้นต่ำที่บรรลุเป้าหมาย

1.2 สภาพปัจจุบัน อาจสรุปจากข้อมูลที่มีอยู่ เช่น ผลการเรียน หรือโดยการสร้างเครื่องมือวัดตามประเด็นและนำมากำหนดเป็นเกณฑ์ เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างต่างๆ ที่เหมาะสม

1.3 ประเมินสภาพความต้องการจำเป็นของสถานศึกษา

โดยเปรียบเทียบข้อมูลสถานศึกษากับเกณฑ์จัดลำดับความสำคัญของปัญหาและวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา

1.4 กำหนดเป้าหมายเพื่อแก้ปัญหาโดยศึกษาจากแหล่งวิทยาการต่างๆ ศึกษาข้อจำกัดต่างๆ เพื่อกำหนดเป็นเป้าหมาย (นโยบายระดับสถานศึกษา) ทั้งด้านคุณภาพ/ด้านปริมาณ

1.5 วางแผนการแก้ปัญหา (หาทางเลือก) ศึกษาสภาพปัญหาและศึกษาวิธีการแก้ปัญหาจากแหล่งต่างๆ เช่น จากเอกสารการศึกษาดูงาน การเชิญวิทยากร การเชิญผู้เชี่ยวชาญ หรือการระดมพลังสมอง เพื่อหาทางเลือกและประเมินทางเลือกโดยพิจารณาจากทรัพยากรและข้อจำกัดต่างๆ และเลือกทางเลือกที่เหมาะสมที่สุด เช่น การวิจัย ผลิตสื่อการ จัดอบรมให้กำหนดกิจกรรม และทำแผนปฏิบัติการ (เขียนโครงการ)

2. กระบวนการหรือการดำเนินงาน (Process) เป็นการนำเอาสิ่งที่ป้อนเข้าไปมาจัดกระทำ เพื่อให้เกิดผลบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการและดำเนินการตามแผน โดยการประชุมคณะทำงาน ดำเนินการนิเทศตามแผน ติดตามและประเมินตามแผนที่ได้ดำเนินการ

3. ผลผลิตหรือการประเมินผล (Output) เป็นผลที่ได้จากการกระทำในขั้นที่สอง เป็นสภาพการดำเนินงานของสถานศึกษาทั้งเชิงปริมาณ เชิงคุณภาพ สภาพปัญหา และแนวทางการพัฒนาปรับปรุงให้มีคุณภาพการติดตามและประเมินผลได้กำหนดเครื่องมือในการติดตามและประเมินผลตามเกณฑ์เครื่องมือในการติดตามและประเมินผลกระบวนการและกำหนดกระบวนการในการติดตามและประเมินผล

วัชรา เล่าเรียนดี (2552, หน้า 27 - 28) ได้เสนอกระบวนการนิเทศภายในโรงเรียนในการปรับปรุงและพัฒนาการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียนโดยตรง ดังนี้

1. วางแผนร่วมกันระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ (ครูหรือคณะครู)
2. เลือกประเด็นหรือเรื่องที่น่าสนใจจะปรับปรุงพัฒนา
3. นำเสนอโครงการพัฒนาและขั้นตอนการปฏิบัติให้ผู้บริหารโรงเรียน

ได้รับทราบและขออนุมัติการดำเนินการ

4. ให้ความรู้หรือแสวงหาความรู้จากเอกสารต่างๆ และการจัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับเทคนิคการสังเกตการณ์สอนในชั้นเรียน และความรู้เกี่ยวกับวิธีสอนและนวัตกรรมใหม่ๆ ที่น่าสนใจ

5. จัดทำแผนการนิเทศ กำหนด วัน เวลา ที่จะสังเกตการสอน ประชุมปรึกษาหารือเพื่อการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์
6. ดำเนินการตามแผนโดยครูและผู้นิเทศ (แผนการจัดการเรียนรู้และแผนการนิเทศ)
7. สรุปและประเมินผลการปรับปรุงและพัฒนารายงานผลสำเร็จ สำนักทดสอบทางการศึกษา (2553, หน้า 2 - 10) อธิบายถึงขั้นตอนการนิเทศแบบให้คำชี้แนะเพื่อเพิ่มศักยภาพครูและผู้บริหารสถานศึกษาให้สามารถจัดการเรียนรู้และยกระดับคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาให้สูงขึ้นว่า มีขั้นตอนหลักสำคัญอยู่ 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมการก่อนการให้คำชี้แนะ การเตรียมการก่อนการให้คำชี้แนะ เป็นการเตรียมองค์ความรู้ในการนำไปใช้ในการชี้แนะโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยให้ครูสามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งผู้นิเทศจะคอยแนะนำ ให้คำปรึกษา ช่วยเหลือ ให้ครูสามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ผู้ชี้แนะจะเสนอแนะแล้ว ต้องให้ครูได้วิเคราะห์ตนเอง ให้สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในสภาวะแวดล้อมต่างๆ และสามารถแก้ปัญหาอุปสรรคในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้หมดไป การให้คำชี้แนะจะช่วยให้ครูสามารถสะท้อนภาพการปฏิบัติงานของครู เพื่อให้ตระหนักว่าการจัดกิจกรรมการเรียนรู้จำเป็นต้องใช้วิธีการจัดการเรียนรู้อย่างไร เพื่อที่จะให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพจากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครู ขณะเดียวกันผู้ให้คำชี้แนะจะได้ ข้อมูล ความรู้ที่จำเป็นซึ่งครูยังขาดอยู่ ดังนั้น การให้คำชี้แนะที่มีประสิทธิภาพไม่เพียงขึ้นอยู่กับทักษะของผู้นิเทศและความสามารถในการรับการนิเทศ (Receptiveness) ของครูเท่านั้น แต่ยังขึ้นอยู่กับองค์ประกอบแวดล้อมหลายประการด้วยกัน ผู้ชี้แนะควรจะต้องเป็นผู้รักการอ่าน รักการแสวงหาความรู้ และจะต้องมีความพร้อมก่อนการให้คำชี้แนะ

ขั้นตอนที่ 2 การดำเนินการให้คำชี้แนะ ขั้นตอนการดำเนินงานให้คำชี้แนะเป็นขั้นตอนที่ศึกษานิเทศก์หรือผู้ชี้แนะ ช่วยให้ครูนำความรู้ความเข้าใจที่มีอยู่ หรือที่ได้รับจากการอบรมไปปฏิบัติให้เกิดผลสำเร็จตามศักยภาพหรือความสามารถของครูแต่ละคน เป็นการพัฒนากลุ่มครูจำนวนน้อยหรือรายบุคคลอย่างเข้มข้น ทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิด เช่น การสังเกตการสอนในชั้นเรียน พิจารณาผลงานนักเรียนร่วมกันกับครู เป็นการพัฒนาในบริบทการทำงานในสถานศึกษา

ขั้นตอนที่ 3 การสรุปผลการให้คำชี้แนะ การสรุปผลการให้คำชี้แนะ เป็นขั้นตอนที่ศึกษานิเทศก์ หรือผู้ให้คำชี้แนะเปิดโอกาสให้ครูได้สรุปผลการให้คำชี้แนะ

เพื่อให้ได้หลักการสำคัญไปปรับปรุงหรือพัฒนาการเรียนการสอนของตนเองต่อไป มีการวางแผนที่จะกลับมาชี้แนะร่วมกันอีกครั้งว่า ความรู้ความเข้าใจใหม่ที่ได้รับการชี้แนะครั้งนี้จะเกิดผลในทางปฏิบัติเพียงใด รวมไปถึงการตกลงร่วมกันเรื่องให้ความช่วยเหลืออื่นๆ เช่น หาเอกสารมาให้ศึกษา ประสานงานกับบุคคลอื่นๆ แนะนำแหล่งเรียนรู้เพิ่มเติม เป็นต้น

2. กิจกรรมเสริมสร้างคุณธรรมนักเรียน

สุวิมล ว่องวานิช และนางลักษณ์ วิรัชชัย (2543, หน้า 19 - 21, อ้างถึงใน รจนา ฎกกองไชย. 2553, หน้า 82 - 85) กล่าวถึงการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์แบบแยกส่วนอย่างชัดเจน โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะพัฒนาในเรื่องใดก็จะหาวิธีการมาพัฒนา ซึ่งการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมในลักษณะที่แยกกันตามแนวทางนี้ มีรายละเอียดดังนี้

1. การสอนจริยธรรมโดยตรง เพราะจริยธรรมเป็นเรื่องสำคัญและจำเป็นจะต้องมีการสอนกันอย่างจริงจังเป็นจริง โดยจัดให้มีเนื้อหา โครงสร้างที่สอน จะเรียนกันอย่างแน่นอน จัดการเรียนการสอนเป็น 2 แบบ คือ แบบมีโครงสร้างแน่นอนและแบบบูรณาการ มีลักษณะดังนี้

1.1 แบบมีโครงสร้างแน่นอน คือ การจัดการสอนจริยธรรม ให้เป็นวิชาขึ้นมา โดยเฉพาะ มีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน มีเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนการสอนที่สอดคล้องสัมพันธ์กัน มีการพัฒนาสื่อการเรียนการสอนจะช่วยให้การเรียนบรรลุผลได้ดีขึ้น

1.2 แบบบูรณาการ คือ การจัดการสอนจริยธรรมในลักษณะบูรณาการ ไปพร้อมๆ กับเนื้อหาวิชาอื่นๆ คือ ไม่มีการจัดเนื้อหาทางจริยธรรมขึ้นเป็นพิเศษ แต่ครูผู้สอนเนื้อหาวิชาต่างๆ อยู่แล้ว เช่น ประวัติศาสตร์ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ วรรณคดี เป็นต้น จะต้องพยายามระลึกและตระหนักถึงบทบาทในการสอนจริยธรรมของตนและพยายามสอดแทรกแนวนั้น การสอนในลักษณะนี้จะช่วยให้เกิดประโยชน์ได้ 2 ทาง คือ จะช่วยในการเรียนจริยธรรมมีความหมายขึ้น เพราะผู้เรียนมองเห็นความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่เรียน และในขณะเดียวกันก็จะช่วยให้การเรียนเนื้อหาวิชานั้นๆ มีความสัมพันธ์กันลึกซึ้งขึ้น

2. การสอนจริยธรรมโดยอ้อม ความเชื่อในแนวนั้นมีความคิดว่าจริยธรรมและคุณธรรมต่างๆ เป็นสิ่งที่ไม่ได้เกิดขึ้นจากการสอน แต่เกิดจากการเรียนรู้จากประสบการณ์ต่างๆ ที่แทรกซึมเข้าไป วิธีการที่ดีที่สุด คือ โรงเรียนจะต้องจัดสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศในโรงเรียนให้เอื้อต่อการพัฒนาคุณธรรมของผู้เรียน เมื่อผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมก็จะเรียนรู้ ซึมซับจริยธรรมต่างๆ ได้เอง โดยไม่ต้องมีการสอนและบอกกล่าวกัน หากโรงเรียนมีการจัดระบบที่ดี มีหลักสูตรและกิจกรรมการเรียนการสอนที่ดี ผู้เรียนจะมีพัฒนาการของการเรียนรู้จริยธรรมได้มากตามไปด้วย การเสนอแนวการจัดการเรียนการสอนจริยธรรมที่เสนอมานี้ มีผู้นำมาใช้ในประเทศไทยกันแล้วทุกแนวทาง แต่ผลที่ได้ยังไม่ชัดเจนนักจึงมีการศึกษาค้นคว้าทดลองกัน

เรื่อยมา ซึ่งแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่จะช่วยส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมที่เกิดกับผู้เรียน มีดังนี้

2.1 การแสดงบทบาทสมมติ (Role play) เป็นกิจกรรม ที่ส่งเสริมให้นักเรียน ได้มีโอกาสได้แสดงออก เกิดความรู้สึก ความนึกคิดในการแสดงบทบาทของคนอื่นที่ไม่ใช่ตนเอง ได้ทดลองหรือฝึกประสบการณ์ในการคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจในเหตุการณ์ที่สมมติขึ้นมาจากความเป็นจริง การแสดงบทบาทสมมติจะให้ความรู้ความเข้าใจที่ยาวนานและลึกซึ้งและมีเหตุผล โดยตรงต่อพฤติกรรมของนักเรียน ในการปรับแก้ปัญหาต่างๆ ได้ เมื่อเผชิญกับสิ่งเหล่านั้น ในเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นจริงได้ในชีวิตประจำวันของนักเรียนแต่ละคน

2.2 กรณีตัวอย่าง (Case) เป็นสื่อการสอนที่สร้างขึ้นง่ายมีสาระน่าสนใจ ให้ข้อคิดที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในการพัฒนาคุณลักษณะทางจริยธรรมมาก ครูสามารถสร้างกรณีตัวอย่างได้หลายรูปแบบ หลายประเภท โดยการเชื่อมโยงเอาสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม สิ่งแวดล้อม ชีวิตประจำวันที่น่าสนใจชวนติดตามและยังหาข้อมูลที่เด่นชัดไม่ได้มาปรับปรุงเป็นตัวอย่างแก่นักเรียนอย่างมีกระบวนการและขั้นตอนที่เหมาะสม เพื่อนักเรียนจะได้ฝึกฝนการเผชิญเรื่องราวหรือปัญหาที่เกิดขึ้นจากบุคคลหลายประเภท หลายเหตุการณ์ในรูปแบบของกิจกรรมการสอนที่นำหลักกระบวนการกลุ่มมาใช้ นักเรียนจะได้ฝึกฝนจากการวิเคราะห์ แยกแยะประเด็นปัญหา มีความคิดเป็นของตนเอง รู้จักประเมินค่าสิ่งต่างๆ และตัดสินใจได้อย่างมีหลักเกณฑ์และเหตุผล นอกจากนี้นักเรียนยังได้แลกเปลี่ยนแนวคิด ประสบการณ์ความรู้สึก เจตคติของตนเองต่อผู้อื่นด้วย ได้พัฒนาทักษะการเป็นผู้นำ การทำงานกลุ่ม การอภิปรายกลุ่มย่อยและมติกกลุ่ม

2.3 สถานการณ์จำลอง (Simulation) การจัดประสบการณ์การเรียนการสอนที่ดีต้องมุ่งให้นักเรียนสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้จริงในสถานการณ์จริง แต่การสอนด้วยสถานการณ์จริงมีปัญหาและข้อจำกัดในการลงทุน เวลา และเหตุการณ์ที่ต้องการ ดังนั้น การใช้สถานการณ์จำลองที่ครูจัดเตรียมไว้จะให้นักเรียนมีโอกาสทำกิจกรรมด้วยตนเอง ด้วยการฝึกฝนทักษะต่างๆ ทางสังคม ซึ่งจะส่งผลให้ผู้เรียนมีลักษณะการใฝ่รู้ ใฝ่เรียน คิดวิเคราะห์ วินิจฉัย และตัดสินใจด้วยตนเองตามลักษณะที่สังคมคาดหวัง

2.4 กิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้ข่าวและเหตุการณ์ประจำวัน หลักการสอนเพื่อพัฒนาจริยธรรม เป็นการสอนที่มุ่งให้นักเรียนได้เห็นจริงว่าคุณธรรมทั้งหลายเป็นหลักของการปฏิบัติตนโดยชอบ และเป็นแนวทางในการใช้วิธีการที่ถูกต้องเป็นธรรม ในการแก้ปัญหาของชีวิตประจำวัน ดังนั้น ข่าวและเหตุการณ์ประจำวันจึงเป็นสื่อการสอนชนิดหนึ่งที่ครูนำมา

จัดเป็นกิจกรรมการสอนได้ ทั้งที่เป็นกิจกรรมชั้นนำกิจกรรมชั้นการสอนและเป็นกิจกรรมขั้นสรุปบทเรียน

2.5 กิจกรรมการสอนโดยใช้สื่อการสอน สื่อประเภทของจริง สื่อจำลอง และสื่อเทคโนโลยีประกอบคำบรรยาย

2.6 กิจกรรมการเรียนการสอนโดยการใช้เพลง เป็นการสอนที่มุ่งให้นักเรียนได้เกิดจริยธรรม โดยใช้บทเพลงเข้ามาเป็นสื่อประกอบการเรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความสนุกสนาน นำพาไปสู่การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมด้วย

2.7 กิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้เกม นักเรียนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้นยังอยู่ในวัยที่ชอบการเล่น ชอบการเคลื่อนไหว หากครูนำเกมมาจัดกิจกรรมการสอนด้านการพัฒนาคุณลักษณะทางจริยธรรม โดยจัดเป็นกิจกรรมสลับ คือ จัดสลับกับกิจกรรมหลักที่ใช้เวลาสอนนานๆ เกมเป็นกิจกรรมการเล่นที่มีข้อตกลงหรือกติกาเฉพาะเรื่อง ซึ่งผู้เล่นต้องแสดงความสามารถเฉพาะตน หรือความสามารถในการร่วมมือกันของกลุ่มเพื่อแข่งขันให้ได้ชัยชนะ การสอนโดยใช้เกมเป็นสื่อนี้ทำให้ครูและนักเรียนมีความสัมพันธ์ที่สนิทสนมกัน นักเรียนได้แสดงออกถึงความสามารถ ความคิดและคุณธรรมในจิตใจของตนนักเรียนเกิดอารมณ์สนุกสนานตื่นเต้นการสอนโดยใช้เกมจึงทำให้นักเรียนไม่เบื่อหน่ายต่อการเรียน

2.8 กิจกรรมการเรียนสอนโดยการวาดภาพ เป็นกิจกรรมที่มุ่งให้ผู้เรียนได้เกิดทักษะจินตนาการ การวาดภาพเป็นสื่อการสอนที่ส่งผลในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม

2.9 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยการแสดงละครเป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ครูและนักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนอย่างเต็มที่ นักเรียนมีโอกาสแสดงความสามารถของตนทั้งในด้านวิชาการ ทักษะภาษา การแสดงสีหน้าท่าทาง การขับทำนองเสนาะ การร้องเพลง รวมไปถึงการฝึกวางแผนงานร่วมกันอีกด้วย นอกจากนี้ยังช่วยให้นักเรียนได้ผ่อนคลายความเคร่งเครียด ได้แสดงความรู้สึกนึกคิดที่เก็บไว้ให้เห็นตัวอย่างที่มีชีวิตชีวา และได้ปรับตัวให้อยู่กับเพื่อนๆ อย่างมีความสุข

2.10 กิจกรรมการแสดงหุ่น การเชิดหุ่นเป็นกิจกรรมการสอนด้านจริยธรรมที่มีลักษณะบูรณาการ คือ ครูและนักเรียนต้องจัดกิจกรรมทางด้านดนตรี เพื่อใช้ทำนองและเนื้อร้องบรรเลงเพลงประกอบ นักเรียนต้องฝึกทักษะการเล่นนิทาน และทักษะการทำงานกลุ่ม กิจกรรมเหล่านี้จึงเกิดผลงานที่ผสมผสานกัน ช่วยสร้างลักษณะนิสัยที่ดีงามแก่นักเรียน มีความรู้สึกว่าเป็นเจ้าของหุ่นนั้น หุ่นเป็นตัวแทนของความดีและความชั่ว เรื่องราวที่หุ่นแสดงเป็นเรื่องราวที่เขานำมาดัดแปลงหรือสร้างขึ้น นักเรียนจึงเป็นผู้สามารถถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิด

ของเขาให้หุ่นเป็นผู้แสดง นักเรียนเป็นผู้ขีดหุ่นหรือนักเรียนเป็นผู้ดู ต่างก็มีจุดสนใจร่วมคือตัวหุ่น ความเข้าใจจึงชัดเจนเหมาะสมสำหรับการอธิบายหลักกรรมที่นำมาสอนอย่างกระจ่าง

พิมลศรี กวีวุฒิปันธุ์ (2548, หน้า 42) ได้เสนอแนวทางการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ สำหรับนักเรียนในโรงเรียนไว้ 5 ด้านดังนี้

1. ด้านบริหารและการนิเทศ
2. ด้านการจัดสภาพแวดล้อม
3. ด้านการจัดการเรียนรู้
4. ด้านการจัดกิจกรรม
5. ด้านการวัดผลประเมินผล

ช่อลัดดา ตียะบุตร (2550, หน้า 31) ได้เสนอแนวทางการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ให้แก่แก่นักเรียน 4 ประการ ดังนี้

1. ด้านการบริหารจัดการ
2. ด้านการจัดการเรียนการสอน
3. ด้านการจัดสภาพแวดล้อม
4. ด้านการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์

อาจอง ชุมสาย ณ อยุธยา (2550, หน้า 35) กล่าวถึงรูปแบบการสอนที่จะให้ผู้เรียน เป็นคนดี โดยการจัดให้สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้และวัตถุประสงค์ ประกอบด้วย

1. การเข้าใจผู้เรียน เพราะผู้เรียนไม่ใช่หุ่นยนต์ มีกระบวนการเรียนรู้เหมือน ผู้ใหญ่ทุกประการ ผู้เรียนมีความสามารถที่จะแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รู้จักคิดวิเคราะห์อย่างมี คุณธรรม สามารถใช้จิตใต้สำนึกและจิตเหนือสำนึกให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการเรียนรู้ รู้จัก ควบคุมอารมณ์ มีจิตใจที่สงบและมีความสุข

2. บทบาทของครู ครูต้องเปลี่ยนแปลงบทบาทของตนเองจากบทบาทผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และครูต้องเป็นแบบอย่างของคุณธรรม เพื่อให้ ผู้เรียนได้เลียนแบบ ครูต้องการให้ผู้เรียนเป็นอย่างไรก็ต้องเป็นตัวอย่างของสิ่งที่ครูปรารถนาจะให้ ผู้เรียนเป็น

3. ยึดหลักการเรียนรู้ดังต่อไปนี้ การเป็นแบบอย่างที่ดี การดึงเอาสิ่งที่ดีจาม รวมถึงคุณธรรมออกมาจากจิตผู้เรียน ที่เรียกว่า Educare การเรียนรู้แบบร่วมมือ โดยให้ ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการทำกิจกรรมเป็นกลุ่ม โดยทุกคนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ตามทฤษฎี การเรียนรู้พหุปัญญา การประเมินก็ประเมินเป็นกลุ่ม ไม่ใช่ประเมินแต่ละคนซึ่งจะทำให้เกิดการ แข่งขัน เห็นแก่ตัว นอกจากนี้ในกระบวนการเรียนการสอนผู้เรียนควรมีส่วนร่วมในกระบวนการ

การเรียนการสอน มีส่วนร่วมในการวางแผนการสอน มีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการถามการตอบ

4. การฝึกสมาธิ เริ่มทุกชั่วโมงหรือทุกวิชาด้วยการนั่งสงบนิ่งทำสมาธิ นักเรียนจะเรียนได้ต้องมีสมาธิในการเรียน ซึ่งจะทำให้มีความสงบและความจำก็จะดีขึ้นด้วยวิธีฝึกสมาธิควรเป็นวิธีการฝึกแบบง่ายๆ โดยให้ทุกคนนั่งหลังตรงหายใจลึกๆ ช้าๆ แล้วหลับตา เพื่อไม่ให้เสียสมาธิจากการมองเห็นสิ่งต่างๆ รอบตัวเรา จากนั้นครูก็ค่อยๆ แนะนำและให้นักเรียนคิดตามที่ครูสอน ครูที่จะนำนักเรียนทำสมาธินั้นควรฝึกกับตัวเองก่อนสัก 2 อาทิตย์ ครูต้องฝึกพูดจากใจ ใช้คำพูดที่นุ่มนวล อ่อนหวาน ซึ่งจะทำให้นักเรียนเกิดสมาธิ ใช้ดนตรีบรรเลงเบาๆ เปิดคลอตามเนื่องจากดนตรีที่เหมาะสมจะช่วยให้จิตใจสงบ

5. การสร้างแรงบันดาลใจให้กับผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีต้องใช้ความรักความเมตตาจากครู

6. สร้างบรรยากาศของความสงบ ความรักความเมตตาความปลอดภัยสนับสนุนให้ผู้เรียนได้ถามคำถามที่แสดงความคิดเห็น หมายถึงครูจะไม่ชี้นิ้วและพูดเสียงดังว่า “เงียบ”

7. บูรณาการค่าของความเป็นมนุษย์เข้าไปในทุกวิชา เช่น สร้างแรงบันดาลใจสะท้อนคุณค่าความเป็นมนุษย์ของตัวเองออกมาด้วยการคิดและพูดเปลี่ยนสิ่งที่ไม่ดีออกมาเป็นบทเรียนของที่ดีสำหรับผู้เรียน ใช้การเล่านิทาน เล่นเกมที่มีคุณค่าความเป็นมนุษย์ เล่าเรื่องราวบุคคลสำคัญของโลก ใช้บทเพลงและดนตรีในการบูรณาการคุณค่าของความเป็นมนุษย์ ใช้บทบาทสมมติและการแสดงละครใช้กิจกรรมต่างๆ เช่น การบำเพ็ญประโยชน์ การไปทัศนศึกษา และการจัดตั้งชมรม

จากที่กล่าวมาสามารถสรุปได้ว่า แนวทางการพัฒนาคุณธรรมนักเรียนสามารถทำได้หลายลักษณะ เช่น การบูรณาการในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมการประกวด โดยในการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนั้น จะต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนและทำความเข้าใจในความกระจำในค่านิยมหรือพฤติกรรมที่ต้องการปรับเปลี่ยนอาจมีการวางแผนเงื่อนไข ใช้ระบบคู่สัญญาหรือใช้กิจกรรมกลุ่มทางสังคมเป็นเครื่องมือ จึงจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้น และอาศัยความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่าย เช่น ผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง นักเรียน ชุมชน และนักเรียน ซึ่งจะต้องร่วมกันดำเนินการพัฒนาคุณธรรมนักเรียนอย่างจริงจัง

3. กิจกรรมพัฒนาคุณธรรมนักเรียน

กิจกรรมการเสริมสร้างคุณธรรมนักเรียน ภายใต้โมเดลโรงเรียนสุจริต ต้องดำเนินการกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้เกิดคุณลักษณะที่กำหนด อาจจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยบูรณาการกับกิจกรรมหรือโครงการต่างๆ ที่โรงเรียนดำเนินการอยู่ตามบริบทของโรงเรียน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, สำนักงานพัฒนาวัตกรรมการจัดการศึกษา, 2556, หน้า 23) โรงเรียนบ้านโพนงาม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี จึงได้จัดกิจกรรมเสริมสร้างคุณธรรมนักเรียน ประกอบด้วย 7 กิจกรรม ดังนี้

3.1 กิจกรรมละครโรงเล็ก เป็นกิจกรรมที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อการสอดแทรกข้อคิด คติธรรม ตามจุดเน้นของโรงเรียนสุจริตแฝงเข้าไปในเรื่อง จะทำให้ผู้ฟังซึมซับไปโดยไม่รู้ตัว ทั้งยังสร้างความสนุกสนานเพลิดเพลินให้แก่ผู้ฟัง ฝึกผู้ฟังให้มีจินตนาการไปตามเรื่องที่ฟัง การเล่า นิทานจึงเป็นกิจกรรมที่เด็กๆ ชื่นชอบมาก เป็นการกระตุ้นเร้าให้เด็กตระหนักถึงความสำคัญของ ความสุจริต มีวินัย มีความพอเพียงและมีจิตสาธารณะ โดยใช้หุ่นมือและละครโรงเล็ก ประกอบกับการเล่านิทาน ครูแบ่งกลุ่มให้นักเรียนตัดสินใจเลือกนิทานหนึ่งเรื่อง กำหนดโครงเรื่อง ตัวละคร และแนวคิดที่ได้จากการเล่าเรื่อง ทำฉาก หุ่นมือและโรงละคร แล้วนำมาเล่าแสดงให้นักเรียนทั้ง โรงเรียนได้ชมในช่วงเวลาคาบชุมนุม

3.2 กิจกรรมปลูกผักสวนครัว เป็นกิจกรรมที่น้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมา ดำเนินงานเพื่อปลูกฝังความพอเพียง รู้จักพึ่งตนเอง มีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ไม่ฟุ้งเฟ้อ และเรียนรู้ วิถีชีวิตของชุมชน โดยการให้นักเรียนแต่ละชั้นปลูกผักสวนครัวและดูแลรับผิดชอบผักที่ปลูกให้ เจริญงอกงามและนำไปรับประทานได้

3.3 กิจกรรมโรงเรียนน่าอยู่ เป็นกิจกรรมเสริมสร้างความมีวินัยและจิตสาธารณะ สร้างจิตสำนึกในการรักษาความสะอาดในการดูแลรักษาสาธารณสุขสมบัติของโรงเรียน โดยทาง โรงเรียนได้จัดเขตพื้นที่รับผิดชอบให้นักเรียนแต่ละห้อง ร่วมกันดูแลทำความสะอาด และจัด ตกแต่งพื้นที่ที่ได้รับมอบหมายนั้นให้สะอาด ร่มรื่นสวยงาม โดยเริ่มทำกิจกรรมในตอนเช้า เมื่อนักเรียนมาถึงโรงเรียน เช่น ห้องเรียน ห้องน้ำอาคารเรียน โรงอาหาร และบริเวณโรงเรียนให้ มีความสะอาด จัดสวนหย่อมในโรงเรียน ปรับปรุงดูแลห้องเรียนให้สะอาดมีบรรยากาศน่าดู น่าอยู่ น่าเรียน โดยให้กรรมการนักเรียนตรวจสอบ กำกับ ดูแลบริเวณต่างๆ และรายงานผลการตรวจ ความสะอาด และติดตาม แก้ไข ปรับปรุง

3.4 กิจกรรมคนดีศรีโพนงาม เป็นกิจกรรมที่ฝึกให้นักเรียนมีความซื่อสัตย์สุจริต รู้จักควบคุมตนเอง และเห็นถึงความสำคัญของการทำความดี โดยนักเรียนทุกคนจะบันทึกความดี ที่ตนกระทำ และสมาชิกในกลุ่มช่วยกันอ่านและรับรอง

3.5 กิจกรรมเด็กดีวินัย เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนมีความสุขภาพ

ความสะอาดและความมีระเบียบวินัย โดยมีการกำหนดการแต่งกายมาโรงเรียนของนักเรียนในแต่ละวันของสัปดาห์ดังนี้ วันจันทร์สวมชุดนักเรียน วันอังคารสวมชุดนักเรียน วันพุธสวมชุดกิจกรรมที่นักเรียนเป็นสมาชิก เช่น กิจกรรมลูกเสือ กิจกรรมยุวกาชาด วันพฤหัสบดีสวมเสื้อผ้าพื้นเมือง วันศุกร์สวมชุดนักเรียน สำหรับวันที่นักเรียนเรียนวิชาพลศึกษาทางโรงเรียนอนุญาตให้นักเรียนแต่งชุดเรียนพลศึกษามาจากบ้าน ซึ่งจะต้องเป็นชุดตามแบบที่โรงเรียนกำหนด เดินแถวเป็นระเบียบเรียบร้อย โดยทางโรงเรียนกำหนดให้นักเรียนแต่ละห้องเดินเป็นแถวเมื่อเดินแถวเข้าห้องเรียน เข้าแถวรับประทานอาหารกลางวันที่โรงอาหาร และเข้าแถวเดินกลับบ้าน โดยมอบหมายให้นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 แต่ละคู่ในหมู่บ้านกำกับ ดูแล

3.6 กิจกรรมวิเคราะห์ข่าว เป็นกิจกรรมเพื่อฝึกทักษะการคิด ทักษะการจำแนก เปรียบเทียบ แยกแยะ การคิดเชิงเหตุผล คิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ โดยแบ่งกลุ่มให้นักเรียนหาข่าวเกี่ยวกับการคอร์รัปชัน วิเคราะห์ข่าวคอร์รัปชันและหาวิธีป้องกัน ให้แต่ละกลุ่มอ่านข่าวคอร์รัปชัน โดยใช้เวลา ประมาณ 10 นาที สมาชิกกลุ่มระดมความคิด วิเคราะห์ข่าว และหาวิธีป้องกัน นำเสนอหน้าเสาธง

3.7 กิจกรรมจิตอาสา เป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นให้นักเรียนเป็นบุคคลที่มีน้ำใจ มีความกตัญญูรู้คุณของครูอาจารย์ ไม่ประพฤตินินทาตัว รักใคร่ปรองดองกันในหมู่เพื่อน นักเรียน ส่งเสริมเพื่อนในทางที่ถูกที่ควร มีความเสียสละ มีส่วนร่วมและรับผิดชอบต่อกิจกรรมทางสังคม ส่งผลให้นักเรียนมีจิตที่คอยสร้างสรรค์ คิดในทางที่ดี ไม่ทำลายบุคคล สังคม วัฒนธรรม ประเทศชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งมุ่งที่จะทำในสิ่งที่ดีเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมโดยไม่มีผู้ใดบังคับ

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นรูปแบบของการวิจัยแบบใหม่ที่ประยุกต์และรวมเอาแนวความคิดของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) กับการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Research) มาผสมผสานเข้าด้วยกัน

1. ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นการค้นหาความรู้ ความจริงและนำไปแก้ปัญหาขององค์กรหรือสังคมนั้นๆ ซึ่งมีผู้ให้ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไว้มากมาย เช่น

ทวิศักดิ์ นพเกษร (2549, หน้า 39) กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นการวิจัยประยุกต์ที่ใช้ข้อมูลเชิงคุณภาพมากแต่มีปรัชญาการวิจัยเฉพาะของตนเอง ภายใต้กระบวนทัศน์การวิพากษ์ (critical paradigm) โดยใช้การวิภาษวิธี (dialectic method) ซึ่งหมายถึงการอภิปรายถกเถียง (debate) เพื่อแก้ไขข้อขัดแย้งจากความเห็นสองฝ่ายที่แตกต่าง กันเพื่อนำไปสู่สิ่งที่ดีกว่า

อังคณา ตุงคะสมิต (2550, หน้า 60) กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมหมายถึง กระบวนการศึกษาค้นคว้า รวบรวมข้อมูลสนเทศที่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียในองค์การเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินกิจกรรมวิจัยทุกขั้นตอนตั้งแต่การวางแผนการปฏิบัติ ตามแผน การประเมินผลการปฏิบัติ และการสะท้อนผลการดำเนินงานร่วมกัน

วีโรจน์ สารรัตน์ (2550, หน้า 15) ยังได้กล่าวถึงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ว่าผู้ถูกวิจัยได้ถูกเปลี่ยนบทบาทจากผู้ถูกกระทำ เป็นผู้กระทำหรือร่วมกระทำและผู้ถูกวิจัยจะมีส่วนร่วมในการวิจัยทุกขั้นตอน

สุภาวงศ์ จันทวานิช (2552, หน้า 67 - 68) กล่าวถึงการวิจัยแบบมีส่วนร่วมว่าเป็นวิธีการเรียนรู้จากประสบการณ์โดยอาศัยการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับ กิจกรรมวิจัย นับตั้งแต่การระบุปัญหาการดำเนินการ การติดตามผล จนถึงขั้นประเมินผล ในการวิจัยชนิดนี้มีคำว่า การปฏิบัติการ (action) หมายถึงกิจกรรมที่โครงการวิจัยต้องการจะดำเนินการ อาจเป็นเรื่องที่พัฒนาแหล่งน้ำ พลังงานหรือภาวะโภชนาการ ฯลฯ ส่วนใหญ่แล้วปฏิบัติการมักเป็น กิจกรรมที่เกี่ยวกับการพัฒนาด้านใดด้านหนึ่ง ส่วนคำว่า การมีส่วนร่วม (participation) หมายถึง การมีส่วนร่วมเกี่ยวข้อง ของทุกฝ่ายที่ร่วมกิจกรรมวิจัย ในการวิเคราะห์สภาพปัญหาหรือสถานการณ์ อันใดอันหนึ่งแล้วร่วมในกระบวนการตัดสินใจและการดำเนินการจนสิ้นสุดการวิจัยเชิงปฏิบัติการ แบบมีส่วนร่วม คือ การนำแนวคิด 2 ประการมาผสมผสานกัน

สรุป การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม คือ ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยมีส่วนร่วมในการวิจัยทุกขั้นตอน ซึ่งกระบวนกรศึกษาค้นคว้ารวบรวมข้อมูลสนเทศจะเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียในองค์การเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินกิจกรรมของการวิจัยทุกขั้นตอนตั้งแต่การวางแผน การปฏิบัติตามแผน การประเมินผลการปฏิบัติและการสะท้อนผลการดำเนินงานร่วมกัน

2. หลักการ แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ฉัตรสมุน พงศ์มิถิญา (2553, หน้า 92 - 93) กล่าวว่าหลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการ มี 2 แนวคิด คือ

1. การพัฒนาเทคโนโลยีแบบมีส่วนร่วม (Participatory technology development) เป็นแนวคิดที่มีวิธีการเน้นในเรื่องการเราให้เกิดการพัฒนาและการดัดแปลง

เทคโนโลยีเกิดขึ้นในหมู่สมาชิกเองโดยอาศัยกระบวนการจัดโครงสร้างชุมชน การปรับให้สอดคล้องเหมาะสมจากความต้องการโดยการทดลองและตัดสินใจด้วยตัวของสมาชิกเอง

2. การพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน การพัฒนาชนบทแบบวัฒนธรรมชุมชน ต้องคำนึงถึงแนวการพัฒนาจากล่างขึ้นบน ผู้วิจัยมีส่วนร่วมกับผู้ร่วมวิจัยมากขึ้น ไม่นำเอาแนวคิดแผนงาน หรือโครงการของตนเองไปให้ผู้อื่นปฏิบัติ

องอาจ นัยพัฒน์ (2554, หน้า 289) กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการ พัฒนาขึ้นมาจากฐานคติความเชื่อ (assumption) สำคัญที่ว่า การสรรค์สร้างและการใช้ความรู้เชิงปฏิบัติการ (action or practical knowledge) เพื่อแก้ไขปัญหาหรือการพัฒนาสิ่งใดๆ ในชุมชนหรือสังคมหนึ่งๆ อยู่บนฐานคติความเชื่อและหลักการพื้นฐานเกี่ยวกับความเป็นประชาธิปไตย ความยุติธรรม ความสันติสุข และความกลมกลืนกับบริบททางวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ รวมทั้งอยู่ภายใต้บรรยากาศของความเอื้ออาทร การเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน การเรียนรู้ร่วมกัน รวมทั้งรับฟังความคิดเห็นและให้เกียรติซึ่งกันและกัน ความรู้เชิงปฏิบัติการที่เป็นผลผลิตอันเกิดจากการรวมพลังกายและใจระหว่างนักวิจัยกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือมีส่วนได้ส่วนเสีย ถือว่าเป็นสมบัติร่วมกันของบุคคลทั้งสองฝ่าย ความรู้สึกเป็นเจ้าของหรือหุ้นส่วนความรู้ดังกล่าวร่วมกันของบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการวิจัยในฐานะที่เป็นผู้ปฏิบัติงานในระดับล่างหรือระดับท้องถิ่น (lower/local practitioners) ที่มีความใกล้ชิดกับปัญหามากที่สุด คือ ปัจจัยผลักดันอันสำคัญยิ่งต่อแนวโน้มการนำความรู้นั้นไปใช้ประโยชน์ในการแก้ปัญหาหรือปรับปรุงเปลี่ยนแปลงใดๆ ในชุมชนหรือสังคมให้ดียิ่งๆ ขึ้นไป (social change)

จากหลักการและแนวคิดที่ได้กล่าวมาสามารถสรุปได้ว่า หลักการ และแนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม คือกระบวนการวิจัยที่เปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงานในองค์กรมีส่วนร่วมในฐานะหุ้นส่วนและมีความเสมอภาคกัน

3. ประโยชน์การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

นงนภัส คูวรัญญู เทียงกมล (2554, หน้า 190 - 191) กล่าวถึงการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมว่า เป็นการให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือโครงการแก้ปัญหาท้องถิ่นหรือการพัฒนาาร่วมกัน ซึ่งต้องมาจากการเริ่มต้นกำหนดและวิเคราะห์ปัญหาโดยประชาชนในท้องถิ่นหรือชุมชนเป็นหลัก จึงจะสามารถตอบสนองการแก้ปัญหาและความต้องการของประชาชนที่แท้จริง และกระตุ้นจิตสำนึกประชาชนท้องถิ่นให้ตระหนักถึงความเป็นสมาชิกของชุมชนและเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการแก้ปัญหาและการพัฒนาในทุกมิติไม่ว่าจะเป็นทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง วัฒนธรรม และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนการสำนึกถึงหน้าที่ของการเป็นบุคคลสำคัญในชุมชนที่จะมีส่วนช่วย

กระตุ้นบุคคลอื่นๆ ในชุมชนให้เกิดการมีส่วนร่วมในทุกมิติในฐานะที่ประชาชนเป็นสมาชิกของชุมชนจึงควรที่จะมีหน้าที่และความรับผิดชอบในการที่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) หรือการรับผลประโยชน์ด้วยความเท่าเทียมกันอย่างเป็นธรรม

4. ขั้นตอนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ขั้นตอนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม นั้น มี 4 ขั้นตอน ซึ่งแต่ละขั้นตอนอาจมีรายละเอียดแตกต่างกันออกไปแล้วแต่จุดมุ่งหมายของการวิจัย เช่น

Kemmis & Mc Taggart ได้แสดงขั้นตอนหลักของกระบวนการแสวงหาความรู้ด้วยการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยมีรากฐานการพัฒนาจากแนวคิดของ Lewin โดยเฉพาะการประยุกต์ในเรื่องการกระทำตามหลัก (core activities) ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Kemmis & Mc Taggart, 1998, อ้างถึงใน องอาจ นัยพัฒน์, 2554, หน้า 301 - 303) ได้จำแนกกิจกรรมการวิจัยเชิงปฏิบัติการออกเป็น 4 ขั้นตอนหลัก คือ

1. การวางแผน (planning)
2. การลงมือปฏิบัติงาน (action)
3. การสังเกตผลการปฏิบัติงาน (observation)
4. การสะท้อนกลับการปฏิบัติงาน (reflection)

แบบวงจรการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการตามแนวคิดของ Kemmis & Mc Taggart (1998) เป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางในบรรดานักวิชาการหรือผู้สนใจการวิจัยเชิงปฏิบัติการโดยทั่วไป ดังจะเห็นได้จากมีผู้นำแนวคิดนี้ไปประยุกต์ใช้เป็นแบบการวิจัยในชั้นเรียนอย่างแพร่หลายหลังจากที่ Kemmis และผู้ร่วมงานของเขา คือ Mc Taggart ได้นำเสนอวงจรการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการโดยมีรากฐานมาจากแนวคิดของ Lewin ซึ่งเป็นครั้งแรกในการประชุมเชิงวิชาการของสมาคมการวิจัยทางการศึกษาแห่งประเทศไทย ณ เมืองซิดนีย์ ปีคริสต์ศักราช 1980 (Elliott, 1991; Kemmis, 1982, cited in Elliott, 1991) และนับจากเวลานั้นเป็นต้นมา Kemmis และเพื่อนร่วมงานที่มหาวิทยาลัย Deakin ประเทศออสเตรเลีย (Kemmis & Mc Taggart, 1988, 2000) ได้ทำการศึกษาค้นคว้าและพัฒนาแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างต่อเนื่อง มีผลงานการวิจัยตีพิมพ์เผยแพร่สู่สาธารณชนเป็นจำนวนมาก แบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการตามแนวคิดดั้งเดิมของ Kemmis & Mc Taggart ที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน

วงจรการดำเนินงานการวิจัยเชิงปฏิบัติการตามแนวคิดของ Kemmis & Mc Taggart (1998) ประกอบด้วยกิจกรรมการวิจัยที่สำคัญ 4 ขั้นตอนหลัก คือ การนำแผนเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงไปในสภาพที่พึงปรารถนา (planning) การลงมือปฏิบัติการตามแผน

(action) การสังเกตการณ์ (observation) กระบวนการและผลของการเปลี่ยนแปลงตามแผน และการสะท้อนกลับ (reflection) กระบวนการและผลของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น รวมทั้ง การปรับปรุงแผนการปฏิบัติงาน (re - planning) และดำเนินการเช่นนี้ต่อไปเรื่อยๆ ความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมหลักของการทำวิจัยที่หมุนเวียนตามวัฏจักรหรือวงจร กระบวนการวิจัยในสถานที่ปฏิบัติงานดังกล่าวนี้ จึงเป็นเสมือนแหล่งที่ทำให้เกิดการก่อรูปความรู้ เชิงปฏิบัติการและกลไกการนำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้แก้ไขปัญหาอย่างต่อเนื่อง กล่าวอีก นัยหนึ่ง คือ เป็นการดำเนินงานวิจัยที่ไม่แยกกิจกรรมการวิจัยออกจากกิจกรรมการแก้ไขปัญหา/ พัฒนาผลที่กระทำในสถานที่ทำงานออกจากกัน โดยมีนักวิจัยและผู้เข้าร่วมในการวิจัยร่วมพลังกัน ปฏิบัติงานวิจัย สำหรับรายละเอียดเกี่ยวกับการทำกิจกรรมในแต่ละขั้นตอนตามวงจรการวิจัย เชิงปฏิบัติการของ Kemmis & Mc Taggart (1998. อ้างถึงในองอาจ นัยพัฒน์, 2554, หน้า 301 - 303) มีดังนี้

1. การวางแผน (planning) เป็นการกำหนดแนวทางปฏิบัติการไว้ก่อนล่วงหน้า โดยอาศัยการคาดคะเนแนวโน้มของผลลัพธ์ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการลงมือ ปฏิบัติการตามแผนที่วางไว้ กอปรกับการระลึกถึงเหตุการณ์หรือเรื่องราวในอดีตที่เกี่ยวข้องกับ ประเด็นปัญหาที่ต้องการแก้ไขตามประสบการณ์ทางตรงและอ้อมของผู้วางแผนภายใต้การ ตระหนักและไตร่ตรองถึงปัจจัยการสนับสนุนหรือขัดขวางความสำเร็จในการแก้ปัญหา รวมทั้ง สภาวะการณ์อันเป็นเงื่อนไขอื่นๆ ที่แวดล้อมปัญหาอยู่ในเวลานั้น โดยทั่วไปการวางแผนจะต้อง คำนึงถึงหลักการในเรื่องของความยืดหยุ่น ทั้งนี้เพื่อจะได้สามารถปรับเปลี่ยนให้กลมกลืนกับ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งอาจไม่เป็นไปตามเงื่อนไขหรือยากต่อการควบคุมให้เป็นไปในทาง ที่พึงปรารถนาได้ กิจกรรมที่กำหนดไว้ในแผนปฏิบัติกาจะต้องประกอบด้วยกิจกรรมที่ส่งผลต่อ การแก้ปัญหาได้ในระดับหนึ่งเป็นอย่างดี และจะต้องเป็นกิจกรรมที่มีความสอดคล้องกลมกลืนกับ บริบททางด้านสังคมวัฒนธรรม การเมืองและอื่นๆ ที่เป็นอยู่ในสภาวะการณ์เวลานั้น

2. การปฏิบัติการ (action) เป็นการลงมือดำเนินงานตามแผนที่กำหนดไว้ อย่างระมัดระวังและควบคุมการปฏิบัติการให้เป็นไปตามที่ระบุไว้ตามแผน อย่างไรก็ตาม ในความเป็นจริงการปฏิบัติการตามแผนที่กำหนดไว้มีโอกาสเกิดการพลิกผันหรือแปรเปลี่ยนไปตาม เงื่อนไขและข้อจำกัดในสภาวะการณ์ในเวลานั้นได้ ด้วยเหตุนี้แผนปฏิบัติการที่ดีจะต้องมีลักษณะ ลักษณะเป็นเพียงแผนการทดลองหรือแผนชั่วคราว ซึ่งเปิดช่องทางให้ผู้ปฏิบัติการสามารถ ปรับเปลี่ยนได้ตามเงื่อนไขปัจจัยที่เป็นอยู่ในขณะนั้น การปฏิบัติการที่ดีจะต้องดำเนินไปอย่าง ต่อเนื่องเป็นพลวัตภายใต้การใช้ดุลยพินิจตัดสินใจ สิ่งใดควรกระทำตามแผนที่วางไว้ สิ่งใดควร ปรับเปลี่ยนให้เข้ากับปัจจัยที่เป็นอยู่ในขณะนั้นแล้ว จึงดำเนินกิจกรรมอื่นต่อไป ผู้ปฏิบัติการ

อาจใช้ประสบการณ์ที่ผ่านมาช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับการกระทำของตนได้บางส่วน แต่ประสบการณ์เหล่านั้นก็เป็นเพียงสมมติฐานชั่วคราว (working hypothesis) ซึ่งอาจไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในเวลานั้น

3. การสังเกตการณ์ (observation) เป็นการรวบรวมข้อมูลหลักฐาน ด้านกระบวนการและผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงานที่ได้ลงมือกระทำลงไป (ทั้งที่ตั้งใจและไม่ตั้งใจ) ตลอดจนการสังเกตการณ์ปัจจัยสนับสนุนและปัจจัยขัดขวาง การดำเนินงานตามแผนที่วางไว้ และประเด็นปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างลงมือปฏิบัติการตามแผนว่ามีสภาพลักษณะอย่างไร โดยการสังเกตการณ์ที่ดีจะต้องมีการวางแผนไว้ก่อนล่วงหน้าอย่างคร่าวๆ โดยจะต้องมีขอบเขตไม่แคบ (จำกัด) หรือกว้างมากจนเกินไป เพื่อจะได้ใช้เป็นแนวทางสำหรับการสะท้อนกลับ กระบวนการและผลการปฏิบัติที่จะเกิดขึ้นตามมา นอกจากนี้จะต้องตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงใดๆ ที่มองเห็นได้ด้วยตาและสัมผัสได้ด้วยกายหรือใจ และจะต้องมีความยืดหยุ่นต่อการเก็บรายละเอียดของสรรพสิ่งต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้ในหลายแง่มุมและหลายรูปแบบ ดังนั้น นักวิจัยเชิงปฏิบัติการจะต้องมีความไว (sensitivity) กล่าวคือ มีความพร้อมและตื่นตัวอยู่เสมอต่อการ “รับรู้และเข้าใจ” ต่อการเปลี่ยนแปลงของสิ่งต่างๆ ทั้งที่เกิดขึ้นและไม่เกิดขึ้นตามแผนที่ได้วางไว้ โดยผ่านทาง การสังเกตการณ์

4. การสะท้อนกลับ (reflection) เป็นการทวนระลึกถึงการกระทำตามที่บันทึกไว้จากการสังเกตอย่างครุ่นคิดไตร่ตรองในเชิงวิพากษ์กระบวนการและผลการปฏิบัติงานตามแผนที่วางไว้ ตลอดจนการใคร่ครวญเกี่ยวกับปัจจัยสนับสนุนและปัจจัยขัดขวางการพัฒนา รวมทั้งประเด็นปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นว่าเป็นไปตามที่พึงประสงค์หรือไม่ กลยุทธ์อย่างหนึ่งที่ช่วยให้กระบวนการสะท้อนกลับเกิดขึ้นอย่างได้ผล ได้แก่ การอภิปรายซักถามในลักษณะ วิพากษ์วิจารณ์หรือประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างเดิมไปสู่การฟื้นฟูหรือปรับปรุงวิธีการปฏิบัติงานตามแนวทางดั้งเดิมเปลี่ยนไปเป็นการปฏิบัติงานตามวิธีการใหม่ ซึ่งใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการทบทวนและปรับปรุงการวางแผนปฏิบัติการในวงจรกระบวนการวิจัยในรอบ หรือเกลียวต่อไป

สรุป การเสริมสร้างคุณธรรม นักเรียนโรงเรียนบ้านโพนงามภายใต้โมเดล โรงเรียนสุจริต ซึ่งมีจุดเน้นในการเสริมสร้างทักษะและคุณลักษณะที่โรงเรียนสุจริตต้องการ คือ ทักษะกระบวนการคิด มีวินัย ซื่อสัตย์สุจริต อยู่อย่างพอเพียง มีจิตสาธารณะ ในครั้งนี้ผู้วิจัย ดำเนินการโดยใช้แนวทางการพัฒนา 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย

ขั้นที่ 1 การวางแผน ร่วมกันวิเคราะห์สภาพและปัญหาเกี่ยวกับการเสริมสร้างคุณธรรมนักเรียน ร่วมกันวางแผนเพื่อเสริมสร้างคุณธรรม นักเรียน โดยการพัฒนาบุคลากรผู้ร่วมวิจัยและจัดกิจกรรมเสริมสร้างคุณธรรมนักเรียน ภายใต้โมเดลโรงเรียนสุจริต ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 7 กิจกรรม

ขั้นที่ 2 การปฏิบัติการ ร่วมกันปฏิบัติงานตามแผนเสริมสร้างคุณธรรมนักเรียนโดยพัฒนาบุคลากรโดยการอบรมเชิงปฏิบัติการ การนิเทศติดตาม และจัดกิจกรรมเสริมสร้างคุณธรรมนักเรียน 7 กิจกรรม ประกอบด้วย กิจกรรมละครโรงเล็ก กิจกรรมปลูกผักสวนครัว กิจกรรมโรงเรียนน่าอยู่ กิจกรรมคนดีศรีโพรงาม กิจกรรมเด็กดีมีวินัย กิจกรรมวิเคราะห์ข่าว และกิจกรรมจิตอาสา

ขั้นที่ 3 การสังเกตการณ์ สังเกตการเข้าร่วมกิจกรรมตามแนวทางที่กำหนดไว้โดยดำเนินการไปพร้อมกับขั้นที่ 2 นิเทศติดตามผลเสริมสร้างคุณธรรมนักเรียน

ขั้นที่ 4 การสะท้อนกลับ ผู้ร่วมวิจัยร่วมกันตรวจสอบข้อมูลร่วมกันสะท้อนข้อมูล ปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมนักเรียน

บริบทโรงเรียนบ้านโพรงาม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา มุกดาหาร

1. ข้อมูลทั่วไป

โรงเรียนบ้านโพรงาม ตั้งอยู่เลขที่ 191 หมู่ที่ 2 ตำบลโพรงาม อำเภอคำชะอี จังหวัดมุกดาหาร รหัสไปรษณีย์ 49110 โทรศัพท์ 0-4266-4501 เปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีเขตพื้นที่บริการ 2 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 2 ตำบลโพรงาม อำเภอคำชะอี จังหวัดมุกดาหาร

2. ประวัติโรงเรียนบ้านโพรงาม

โรงเรียนบ้านโพรงาม (PHON-NGAM SCHOOL) เดิมชื่อ โรงเรียนประชาบาลตำบลบ้านคือ “วัดศรีโพธิ์ชัย” มีเนื้อที่ 9 ไร่ 3 งาน ตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 1 เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2497 โดยหลวงบริบาลชนบท นายอำเภอมุกดาหารเป็นผู้จัดตั้ง ครูใหญ่คนแรก คือ นายพรหม อุตุนันท์ เปิดทำการสอนเมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2497 ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ใช้หลักสูตรของกระทรวงธรรมการ จัดเป็นโรงเรียนประถมศึกษาประเภทวิสามัญ ปัจจุบันมี นายปานไทย ภูถันแก้ว เป็นผู้บริหาร ในตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียน

โดยมีพระวิเทศธรรมรังษี (หลวงตาชี) ประธานสงฆ์วัดไทย กรุงเทพมหานคร ดี ซี เป็นผู้อุปถัมภ์ ปัจจุบันเปิดทำการสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาล 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีจำนวนนักเรียนทั้งหมด 130 คน ครูและบุคลากรทางการศึกษา 9 คน

3. วิสัยทัศน์ (Vision)

ภายในปี 2559 นักเรียนโรงเรียนบ้านโพนงาม มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน อนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น ดำเนินชีวิตตามแบบเศรษฐกิจพอเพียง ก้าวทันเทคโนโลยี มีความพร้อมสู่อาเซียน

4. พันธกิจ (Mission)

พัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพ ส่งเสริมบุคลากรให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ เร่งรัดพัฒนาระบบ และสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้

5. เป้าประสงค์ (Objective)

1. นักเรียนได้รับการพัฒนาให้เป็นคนดี มีคุณภาพ
2. บุคลากรได้รับการพัฒนาตามมาตรฐานวิชาชีพ
3. โรงเรียนมีสื่อ และใช้เทคโนโลยีเพื่อสนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้
4. มีสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และให้บริการชุมชน

6. กลยุทธ์การพัฒนา

1. สร้างความเสมอภาคและเพิ่มโอกาสให้ผู้เรียนได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึง
2. พัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาปฐมวัย และมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน
3. พัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน
4. พัฒนาครูและบุคลากรสู่มาตรฐานวิชาชีพ
5. พัฒนาและเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานและหลักสูตรท้องถิ่น
6. บริหารจัดการศึกษาตามนโยบายรัฐบาล กระทรวงศึกษาธิการ และโรงเรียน
7. ส่งเสริมให้ผู้เรียนดำเนินชีวิตตามหลักของศาสนาและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
8. ส่งเสริมให้ผู้ปกครอง ชุมชน ภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียน

6. อัตลักษณ์ของสถานศึกษา

ประหยัด เก็บออม

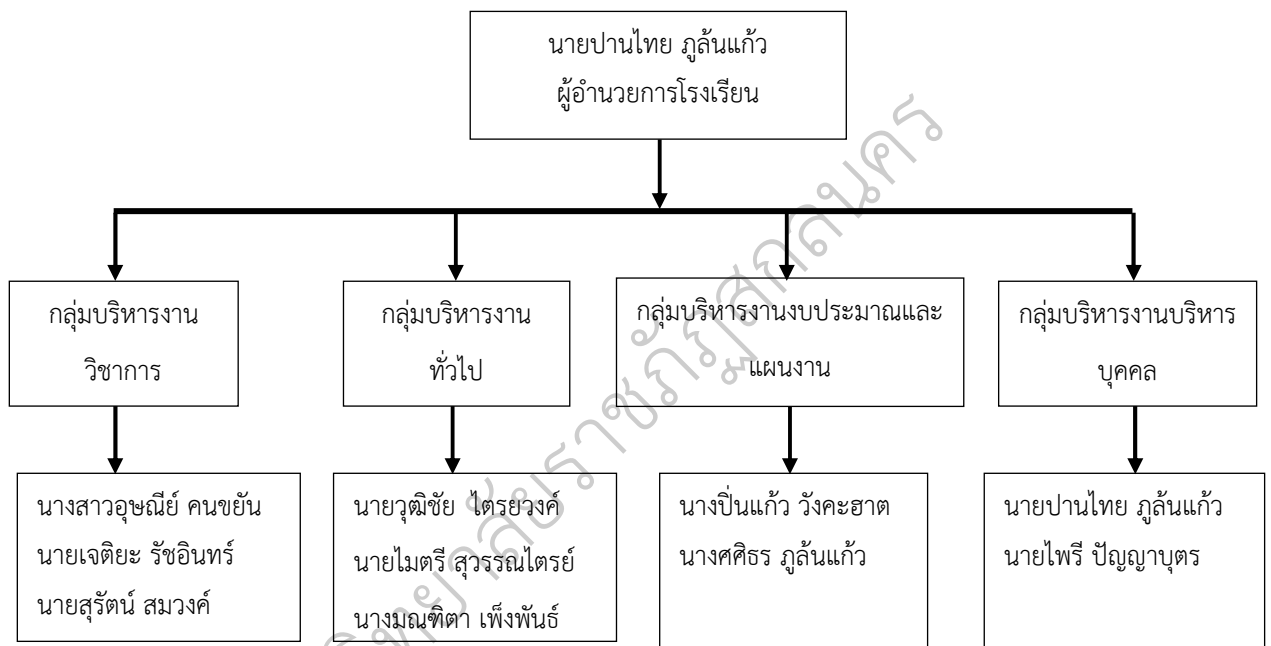
7. เอกลักษณ์

โรงเรียนงามตา น่าอยู่ น่าเรียน

8. คำขวัญโรงเรียน

ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ สามัคคี มีวินัย ใฝ่ศึกษา

9. แผนภูมิโครงสร้างการบริหารงานของโรงเรียนบ้านโพนงาม

ภาพประกอบ 2 แผนภูมิโครงสร้างการบริหารงานของโรงเรียนบ้านโพนงาม

10. ข้อมูลนักเรียน

จำนวนนักเรียนในโรงเรียนทั้งสิ้น 130 คน (ณ วันที่ 10 มิถุนายน 2558) จำแนกตามระดับชั้นที่เปิดสอน ดังนี้

ตาราง 1 จำนวนนักเรียนโรงเรียนบ้านโพรงงาม ปีการศึกษา 2558

ระดับชั้นเรียน	จำนวนห้อง	เพศ		รวม	เฉลี่ยต่อห้อง
		ชาย	หญิง		
อ.1	1	9	9	18	18
อ.2	1	6	5	11	11
ป.1	1	11	6	17	17
ป.2	1	7	10	17	17
ป.3	1	9	4	13	13
ป.4	1	8	15	23	23
ป.5	1	10	6	16	16
ป.6	1	10	5	15	15
รวมทั้งหมด	8	70	60	130	

11. ข้อมูลครูและบุคลากร

ตาราง 2 ข้อมูลครูและบุคลากรโรงเรียนบ้านโพรงงาม ปีการศึกษา 2558

ที่	ชื่อ - ชื่อสกุล	อายุ	อายุราชการ	ตำแหน่ง/วิทยฐานะ	วุฒิ	วิชา เอก	สอนวิชา/ชั้น
1	นายปานไทย ภูลันแก้ว	43	20	คศ.3	ศษ.ม.	บริหารฯ	-
2	นายวุฒิชัย ไตรยวงศ์	58	37	คศ. 3	คบ.	บริการฯ	ป.6
3	นายไพรี ปัญญาบุตร	56	35	คศ. 3	คบ.	จิตวิทยาฯ	ป. 4
4	น.ส.อุษณีย์ คนขยัน	46	19	คศ. 3	คบ.	ประถมาฯ	ป. 1
5	นางปิ่นแก้ว วงคะฮาด	46	15	คศ. 3	คบ.	ปฐมวัย	ป.2
6	นางศศิธร ภูลันแก้ว	41	14	คศ. 3	คบ.	ปฐมวัย	อนุบาล 2
7	นายเจตียะ รัชอินทร์	40	7	คศ. 1	ศษ.ม.	บริหารฯ	ป. 3
8	นางมณฑิตา เพ็งพันธ์	52	5	คศ. 1	คบ.	ประถมาฯ	อนุบาล 1

ตาราง 2 (ต่อ)

ที่	ชื่อ - ชื่อสกุล	อายุ	อายุ ราชการ	ตำแหน่ง /วิทย- ฐานะ	วุฒิ	วิชา เอก	สอนวิชา/ ชั้น
9	นายไมตรี สุวรรณไตรย์	39	4	คศ. 1	คป.	ประถมฯ	ป.5
10	นายสุรัตน์ สมวงศ์	35	1	ครู ผู้ช่วย	คป.	คณิตฯ	คณิตฯ ป.4-6

12. สรุปสภาพ จุดเด่น จุดที่ควรพัฒนา และข้อเสนอแนะในการจัดการศึกษาของ

สถานศึกษา

12.1 จุดเด่น

ผู้บริหารมีภาวะผู้นำสูง ประพฤติปฏิบัติตนดีมาก รับประทานอาหารเจทุกวัน ปฏิบัติธรรมถือศีลห้า นำนักเรียนเข้าค่ายคุณธรรม จริยธรรมทุกปี และร่วมงานวันสำคัญทางศาสนาอย่างต่อเนื่อง ทำให้ผู้เรียนมีจิตใจดีงาม สุขภาพเรียบร้อย ผู้เรียนมีสุขภาพร่างกายแข็งแรง โรงเรียนบ้านโพรงงามเป็นโรงเรียนที่ได้รับการอุปการะดูแลจากพระผู้ใหญ่ คือ ท่านเจ้าคุณพระวิเทศธรรมรังสี (หลวงตาชี) ประธานสงฆ์วัดไทย กรุงวอชิงตัน ดี. ซี. ประเทศสหรัฐอเมริกา ให้การอุปถัมภ์ โดยจัดตั้งกองทุนมูลนิธิชีวาเพื่อพัฒนาการศึกษาของนักเรียนในโรงเรียนบ้านโพรงงาม จำนวน 700,000 บาท ที่นำดอกผลมาใช้ในการพัฒนาโรงเรียนบ้านโพรงงาม และยังได้รับการสนับสนุนวัสดุ สื่อ อุปกรณ์การศึกษาต่างๆ ประชาชนในชุมชนก็ให้การสนับสนุนการพัฒนาโรงเรียนเป็นอย่างดี โรงเรียนบ้านโพรงงามเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน มีสถานที่ออกกำลังกายและสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของคนในชุมชน

12.2 จุดที่ควรพัฒนา

ควรส่งเสริมให้ครูจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และมีการสอนที่หลากหลาย มีสื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสม และส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ และริเริ่มสร้างสรรค์ โดยการสอนแบบโครงงานแบบวิทยาศาสตร์ และเน้นผู้เรียนได้ปฏิบัติจริง เช่น การเขียนเรียงความ การไต่वाที่ การแสวงหาความรู้ด้วยตนเองจากห้องสมุดและเทคโนโลยี ตลอดจนแหล่งเรียนรู้ภายนอกสถานศึกษา (โรงเรียนบ้านโพรงงาม, 2557, หน้า 34)

12.3 ข้อเสนอแนะ

1. ควรส่งเสริมให้ครูได้จัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และมีวิธีการสอนที่หลากหลาย

2. ควรส่งเสริมให้ผู้เรียนได้แสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่องจากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย ทั้งในและนอกสถานศึกษา เช่น การใช้ห้องสมุดและเทคโนโลยี

3. ควรส่งเสริมให้ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมอันพึงประสงค์ตามจุดเน้นของการเสริมสร้างคุณธรรมนักเรียน ภายใต้โมเดลโรงเรียนสุจริต ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานให้เป็นรูปธรรมและเกิดผลสำเร็จ ชัดเจน

กล่าวโดยสรุป โรงเรียนบ้านโพรงงาม เป็นโรงเรียนประถมศึกษา จัดการเรียนการสอนระดับอนุบาลปีที่ 1 – ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาปฐมวัย และมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน จัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 มุ่งเน้นให้นักเรียนมีคุณธรรม จริยธรรมด้านความประหยัด เก็บออม ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ สามัคคี มีวินัย ใฝ่ศึกษา ตามเป้าหมายของทางโรงเรียน โดยการส่งเสริมให้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีการจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ ส่งเสริมสุขภาพอนามัย และความปลอดภัยของผู้เรียน พัฒนาครูและบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถ มีคุณธรรม จริยธรรม เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานในหน้าที่ได้อย่างเต็มศักยภาพและส่งเสริมความร่วมมือระหว่างโรงเรียน ผู้ปกครองและชุมชน องค์กรภาครัฐ และเอกชนในการจัดการศึกษา

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยภายในประเทศ

เกษม จันนกร (2551, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมโดยใช้โครงการอบรมธรรมมะเพื่อพัฒนาจิตและโครงการเข้าค่ายคุณธรรม จริยธรรมนำดวงใจห่างไกลยาเสพติดในโรงเรียนบ้านปากห้วยฉลอง สำนักเขตพื้นที่การศึกษาอุดรดิษฐ์พบว่า นักเรียนขาดวินัยเพราะครูขาดทักษะด้านเทคนิค วิธีการ กระบวนการในการถ่ายทอดความรู้ด้านคุณธรรม จริยธรรม จึงมีแนวคิด ความเชื่อและการปฏิบัติที่แตกต่างกันในการถ่ายทอดคุณธรรม จริยธรรม ให้กับนักเรียน ทำให้ผู้เรียนมีนิสัยก้าวร้าวไม่เหมาะสมกับสภาพของนักเรียน ชอบแต่งกายไม่เรียบร้อย ผิดระเบียบของโรงเรียนอยู่ตลอดเวลา ขาดระเบียบวินัยตามสภาพของผู้เรียน นักเรียนขาดความซื่อสัตย์สุจริต ตามสภาพของนักเรียน นักเรียนขาดความเมตตากรุณาเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และเสียสละเพื่อส่วนรวม และนักเรียนมีนิสัยฟุ้งเฟ้อและเห่อตามสมัยนิยม ขาดการประหยัดและอดออม ทำให้เกิดปัญหาด้านคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาเป็นอย่างมาก

ผลการศึกษากลับมาเกี่ยวกับการพัฒนางานส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมหลังจากที่ได้จัดกิจกรรมครบทั้ง 2 วงจรแล้ว ทำให้นักเรียนเป็นผู้ที่มีระเบียบวินัย มีความซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น มีความเมตตา กรุณาเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อส่วนรวมและมีความสำนึกในการประหยัดอดออมมากยิ่งขึ้น

เจสดา พรหมเวียง (2552, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน โดยใช้กิจกรรมโรงเรียนวิถีพุทธ โรงเรียนบ้านแคน (วันครู 2503) อำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2 ผลการศึกษาพบว่านักเรียน ช่วงชั้นที่ 3 โรงเรียนบ้านแคน (วันครู 2503) ก่อนการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม สภาพคุณธรรม จริยธรรมด้านความกตัญญูกตเวทิตา ด้านความซื่อสัตย์ ด้านความมีระเบียบวินัย อยู่ในระดับมาก ด้านความประหยัด อยู่ในระดับปานกลาง สภาพพฤติกรรมโดยรวมอยู่ในระดับมาก หลังจากได้รับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม นักเรียนกลุ่มเป้าหมายมีพฤติกรรมด้านความกตัญญูกตเวทิตา ด้านความซื่อสัตย์ ด้านความมีวินัย อยู่ในระดับดีมาก และด้านความประหยัด อยู่ในระดับมาก สภาพพฤติกรรมโดยรวมอยู่ในระดับดีมาก เมื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมก่อนการพัฒนา กับหลังการพัฒนา นักเรียนกลุ่มเป้าหมายมีพฤติกรรมที่พัฒนาดีขึ้นเห็นได้อย่างชัดเจน

ประภาส ละคราคี (2552, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนบ้านกุดตาไถ่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขต 3 จากผลการศึกษาพบว่า นักเรียนขาดคุณธรรม จริยธรรมด้านการ แสวงหาความรู้ ความประหยัด ความซื่อสัตย์ ความมีระเบียบวินัย ความรับผิดชอบการใช้เวลาจาก ากิริยามารยาทที่เรียบร้อย ความสามัคคี ความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ จึงใช้การวางแผนและ กระบวนการปฏิบัติการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียน ประกอบด้วย การวิเคราะห์ เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน การสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียน คณะครู การศึกษาดูงานโรงเรียนคุณธรรมชั้นนำ และการประชุมคณะครูทั้งโรงเรียนเพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนโดยใช้การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม กิจกรรมหลักที่ใช้พัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนมี 3 กิจกรรม คือ 1) การฝึกอบรม ประกอบด้วย กิจกรรมเข้าค่ายอบรม พัฒนาจิต กิจกรรมอบรมคุณธรรมวันสุดสัปดาห์ 2) การส่งเสริมพัฒนาให้นักเรียนมีคุณธรรม จริยธรรม ประกอบด้วย กิจกรรมการสอนสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมในรายวิชา กิจกรรมการ อบรมหน้าเสาธง กิจกรรมการนั่งสมาธิก่อนเรียน 3) การจัดกิจกรรมเสริมสร้างคุณธรรม ประกอบด้วย กิจกรรมคุ้มทำความสะอาด กิจกรรมการเดินแถวกลับบ้าน กิจกรรมพี่ช่วยน้อง กิจกรรมคนดีศรีโรงเรียน กิจกรรมออมทรัพย์วันละบาท กิจกรรมไหว้กันวันละนิดจิตแจ่มใส กิจกรรมตรวจสุขภาพและเครื่องแต่งกาย ผลการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของ นักเรียนตามขั้นตอนต่างๆ ทำให้นักเรียนซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายเกิดพัฒนาการด้านความขยัน

ความประหยัด ความซื่อสัตย์ ความมีวินัย ความสุภาพ ความสะอาด ความสามัคคี และความมีน้ำใจเพิ่มมากขึ้น

ไพศาล วานิชสุจิต (2552, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนาคุณธรรมพื้นฐานนักเรียนของโรงเรียนบ้านบัวขาว (วันครู 2500) อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาคุณธรรมพื้นฐานนักเรียนทั้ง 4 ด้าน คือ ความขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ และสามัคคี ตามขั้นตอนกลายณมิตรนิเทศ 4 ขั้นตอน คือ การสร้างความศรัทธา การสาธิต รูปแบบการส่งเสริมคุณธรรม การร่วมคิดแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการติดตามประเมินผลตลอดกระบวนการ ภายใต้กรอบการพัฒนา 4 ด้าน ได้แก่ ด้านความขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ และสามัคคี โดยใช้การวิจัยปฏิบัติการ ผลการศึกษาพบว่า หลังการพัฒนาคุณธรรมพื้นฐานนักเรียนของโรงเรียนบ้านบัวขาว (วันครู 2500) อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ทั้ง 2 วงรอบ สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของนักเรียนที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย มีพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีทั้ง 4 ด้าน

สุริยา ผันพลี (2552, บทคัดย่อ) ศึกษาการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม กรณศึกษาโรงเรียนเซนต์ยอแซฟศรีสงคราม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครพนม เขต 2 ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนส่วนมากยังขาดระเบียบวินัย ขาดความรับผิดชอบทั้งต่อตนเองและผู้อื่น ไม่กล้าแสดงออก ไม่มีความมั่นใจในตนเอง หลังได้รับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมพบว่า นักเรียนส่วนมากมีคุณธรรมด้านความมีระเบียบวินัย ด้านความซื่อสัตย์ ด้านความกตัญญูกตเวที ด้านความเมตตากรุณา ด้านความพอประมาณ ประหยัดอดออม ด้านความรับผิดชอบ ด้านความสามัคคี ดีขึ้นทุกด้าน

ชุตินาถตา มะโนมัย (2553, หน้า 280 - 290) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การวิจัยแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนบ้านดงสง่า สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสกลนคร เขต 3 ผลการวิจัยพบว่า 1) นักเรียนโรงเรียนบ้านดงสง่ายังไม่มี ความขยันโดยเฉพาะด้านการแสวงหาความรู้ นักเรียนไม่มีพฤติกรรมการประหยัดเท่าที่ควร ปัญหาด้านความซื่อสัตย์ยังปรากฏอยู่ มีสิ่งของชาวบ้านหายเป็นประจำ นักเรียนไม่มีพฤติกรรมความมีวินัยเท่าที่ควร มีนักเรียนหลายกลุ่มที่พูดคุยกันด้วยคำพูดที่ไม่สุภาพและไม่ให้ความเคารพผู้อาวุโสกว่า นักเรียนขาดความสามัคคีปรองดองกันมีเหตุทะเลาะวิวาทกันเสมอ นักเรียนตระหนักถึงคุณค่าของควมมีน้ำใจน้อยขาดความเสียสละ และขาดการอุทิศตนเพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวม 2) การวางแผนและกำหนดกระบวนการปฏิบัติในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียน การวิเคราะห์เอกสารเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนโดยการสัมภาษณ์ผู้บริหาร คณะครู การศึกษาดูงานโรงเรียนคุณธรรมชั้นนำ ทำให้คณะครูเกิดความรู้

ความเข้าใจในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมมากขึ้นและนำมากำหนดกระบวนการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนบ้านดงสง่าให้มีกิจกรรมที่หลากหลาย ต่อเนื่อง และครอบคลุมคุณธรรมที่ต้องการให้เกิดขึ้น 3) การติดตามและประเมินผลการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียน โดยการสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน การสัมภาษณ์ การสอบถามผู้ร่วมวิจัย ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง การประเมินการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม พบว่า คุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนโดยรวมอยู่ในระดับมาก ผลการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนตามขั้นตอนต่างๆ ทำให้นักเรียนกลุ่มเป้าหมายเกิดการพัฒนาด้านความขยัน ความประหยัด ความซื่อสัตย์ ความมีวินัย ความสุภาพ ความสะอาด ความสามัคคี และความมีน้ำใจ โดยรวมอยู่ในระดับ มาก

รจนา ภูกองไชย (2553, หน้า 212 - 221) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การวิจัยแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนบ้านคางสูงเจริญศิลป์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสกลนคร เขต 3 ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพและปัญหาเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนบ้านคางสูงเจริญศิลป์ พบว่า โรงเรียนไม่มีแหล่งเรียนรู้ให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้า ได้แก่ ห้องสมุด อินเทอร์เน็ต แต่นักเรียนชอบเล่นมากกว่าการแสวงหาความรู้ นักเรียนใช้จ่ายเงินโดยไม่มีเงินเหลือสำหรับการออม นักเรียนยังมีปัญหาด้านความซื่อสัตย์ เมื่อทำความผิดแต่ไม่ยอมรับผิด เก็บสิ่งของได้ก็ไม่นำมาแจ้งครู นักเรียนบางส่วนยังฝ่าฝืนระเบียบของโรงเรียน มาโรงเรียนสาย ขาดความรับผิดชอบ ใช้คำพูดด้วยถ้อยคำที่ไม่สุภาพ แสดงกิริยาท่าทางที่ไม่เหมาะสมต่อบุคคลอื่น ทั้งขณะลงในที่ที่ไม่ควรทิ้ง นักเรียนยังขาดความสามัคคีในการทำงานร่วมกัน มีการทะเลาะและนักเรียนยังไม่มี ความตระหนักในการแบ่งปันสิ่งของให้กับคนอื่น 2) การวางแผนและกระบวนการปฏิบัติการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนประกอบด้วย การวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียน การสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียน คณะครู การศึกษาดูงานโรงเรียนคุณธรรมชั้นนำ และการประชุมครูทั้งโรงเรียนเพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนโดยการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม 3) การติดตามและประเมินผลการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียน โดยการสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน การสัมภาษณ์ผู้ร่วมวิจัยและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ผลการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนตามขั้นตอนต่างๆ ทำให้นักเรียนกลุ่มเป้าหมาย เกิดการพัฒนาด้านความขยัน ความประหยัด ความซื่อสัตย์ ความมีวินัย ความสุภาพ ความสะอาด ความสามัคคี และความมีน้ำใจเพิ่มมากขึ้น

ทรงศักดิ์ สารรัตน์ (2553, หน้า 95 - 96) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนากระบวนการเสริมสร้างระเบียบวินัยของนักเรียนโรงเรียนหนองชนพิทยาคม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครพนม เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพและปัญหาเกี่ยวกับการพัฒนากระบวนการเสริมสร้างระเบียบวินัยของนักเรียนโรงเรียนหนองชนพิทยาคม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครพนม เขต 2 โดยการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องและการสัมภาษณ์ พบว่าสภาพการดำเนินงานเกี่ยวกับกระบวนการส่งเสริมระเบียบวินัยนักเรียน ยังไม่มีการพัฒนาเท่าที่ควร ปัญหาที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่เกิดจากนักเรียนมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมโดยเฉพาะเรื่องของระเบียบวินัย การได้รับความร่วมมือจากผู้ปกครองมีบ้างไม่มากนัก ผู้ปกครองนักเรียนเห็นว่านักเรียนในปกครองควรได้รับการพัฒนาพฤติกรรมในทุกๆ ด้าน 2) ผลการหาแนวทางการพัฒนากระบวนการเสริมสร้างระเบียบวินัยของนักเรียนโรงเรียนหนองชนพิทยาคม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครพนม เขต 2 จำนวน 4 กิจกรรม กิจกรรมที่ 1 ประชุมชี้แจง เพื่อสร้างความตระหนัก ความเข้าใจแนวทางการดำเนินการวิจัยและเสนอสภาพปัจจุบันปัญหาข้อเสนอแนะ แนวทางแก้ไข การศึกษาดูงานโรงเรียนต้นแบบ กิจกรรมที่ 2 ศึกษาเอกสารประชุมระดมสมองเพื่อสร้างองค์ความรู้ กิจกรรมที่ 3 ดำเนินการพัฒนาและส่งเสริมตามกิจกรรมและโครงการที่กำหนดไว้ตามแผน กิจกรรมที่ 4 นิเทศติดตามผลและเก็บรวบรวมข้อมูล 3) ผลการติดตามและประเมินผลการพัฒนากระบวนการเสริมสร้างระเบียบวินัยของนักเรียนโรงเรียนหนองชนพิทยาคม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครพนม เขต 2 พบว่า จากการได้เข้าร่วมโครงการของนักเรียนทำให้พฤติกรรมการปฏิบัติตามระเบียบของทางโรงเรียนด้านต่างๆ ดีขึ้นมาก ด้านการแต่งกายถูกต้องตามระเบียบของทางโรงเรียนและด้านความประพฤติของนักเรียน แสดงว่าโครงการพัฒนาและส่งเสริมระเบียบวินัยของนักเรียน ช่วยทำให้นักเรียนมีพฤติกรรมด้านระเบียบวินัยดีขึ้น

ทองจ้วน แก้วเฮ้า (2553, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ ตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานของนักเรียนช่วงชั้นที่ 1 - 2 โรงเรียนเทศบาลโพธิ์ศรี เทศบาลเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม ผลการศึกษา พบว่านักเรียนช่วงชั้นที่ 1 - 2 บางคน บางกลุ่มประพฤติตนไม่เหมาะสม ขาดคุณธรรมจริยธรรมตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน และจากการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียนช่วงชั้นที่ 1 - 2 ให้ได้ตามเกณฑ์มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยใช้กลยุทธ์ทั้ง 4 คือ กลยุทธ์การอบรมพัฒนาจิตนักเรียน กลยุทธ์การสอนสอดแทรกในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ กลยุทธ์พบพระพบธรรม และกลยุทธ์ส่งเสริมและพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนพบว่า กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่มีความรู้ ความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา

เบื้องต้นคือ ปฏิบัติอยู่ในหลักศีลธรรมอันดีงาม มีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี ประพฤติปฏิบัติตนเป็นคนดี มีพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความเป็นคนดีตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน 6 ด้าน ได้แก่ มีระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบ มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความกตัญญูทักท้วงต่อผู้พระคุณ มีความเมตตากรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และรู้จักประหยัดทรัพย์สิ่งของ

นิยม บุญมีทองอยู่ (2556, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียน โรงเรียนบ้านข้าพิทยาคม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 22 ผลการศึกษาพบว่า สภาพคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียนโรงเรียนบ้านข้าพิทยาคม ด้านครูผู้สอน พบว่าครูปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่เกี่ยวกับการกำกับดูแลนักเรียน ทั้งด้านการเรียนการสอน และการกำกับดูแลพฤติกรรมต่างๆ ของนักเรียนเพื่อให้นักเรียนเป็นเยาวชนที่ดีและอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ด้านนักเรียนพบว่า สภาพความเป็นอยู่ของนักเรียนมีฐานะยากจน ผู้ปกครองส่วนใหญ่ต้องไปทำงานต่างถิ่น ปล่อยให้ นักเรียนอยู่กับญาติ ซึ่งไม่ค่อยมีเวลาอบรมสั่งสอนและนักเรียนส่วนใหญ่ให้ความร่วมมือกับการจัดกิจกรรมทางศาสนาหรือการบริจาคทำบุญ ปัญหาคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียนโรงเรียนบ้านข้าพิทยาคม ด้านครูผู้สอน พบว่า ครูขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียนขาดการทำงานที่เป็นระบบและต่อเนื่องด้านนักเรียน ผู้ปกครองไม่ค่อยมีเวลาอบรมสั่งสอนนักเรียนนักเรียนส่วนหนึ่งยังไม่ปฏิบัติตามกฎ ระเบียบของทางโรงเรียน ไม่รักษาสัมบัติส่วนร่วมและไม่ปฏิบัติตามกฎ กติกาของสังคม ผู้วิจัยใช้แนวทางการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียน โรงเรียนบ้านข้าพิทยาคม มี 2 แนวทาง ประกอบด้วย 1) การพัฒนาบุคลากร ประกอบด้วย การศึกษาดูงาน การอบรมเชิงปฏิบัติการ และการนิเทศติดตามผล 2) กิจกรรมพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียน ประกอบด้วย 9 กิจกรรมประกอบด้วยกิจกรรมหน้าเสาธง กิจกรรมการออม กิจกรรมตักบาตรทำบุญด้วยใจ กิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมกิจกรรมแต่งกายดีมีวินัย กิจกรรมจิตอาสาพัฒนาสังคม กิจกรรมการเดินแถวเป็นระเบียบเรียบร้อย กิจกรรมยิ้มไหว้ทักทายและกิจกรรมอบรมในวันศุกร์ ผลการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียนโรงเรียนบ้านข้าพิทยาคม พบว่า ครูมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียนเพิ่มขึ้น ครูมีความพึงพอใจต่อการศึกษาดูงานและครูมีความพึงพอใจต่อการอบรมเชิงปฏิบัติการ อยู่ในระดับมากที่สุด นักเรียนโรงเรียนบ้านข้าพิทยาคม มีพฤติกรรมดีขึ้น ผู้ปกครองมีความพึงพอใจพฤติกรรมของนักเรียน อยู่ในระดับมากที่สุด และจากการเปรียบเทียบความพึงพอใจของผู้ปกครองเกี่ยวกับพฤติกรรม ของนักเรียนโรงเรียนบ้านข้าพิทยาคม ทั้งสองวงรอบ พบว่า ผู้ปกครองมีความพึงพอใจเพิ่มขึ้น 0.67และผู้ร่วมวิจัย

มีความพึงพอใจพฤติกรรมของนักเรียน อยู่ในระดับมากที่สุด จากการเปรียบเทียบความพึงพอใจของผู้ร่วมวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมของนักเรียนโรงเรียนบ้านท่าพิทยาคม ทั้งสองวงรอบ พบว่าผู้ร่วมวิจัยมีความพึงพอใจเพิ่มขึ้น 0.46

ศิลาพร จุมพิช (2557, บทคัดย่อ) ศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการ ของนักเรียนโรงเรียนบ้านประคอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1 ผลการศึกษาพบว่า การปฏิบัติตนด้านคุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการของนักเรียนโรงเรียนบ้านประคอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1 โดยภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับจากด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงไปหาต่ำ ได้แก่ ด้านความมีน้ำใจ ด้านความซื่อสัตย์ ด้านความมีวินัย ด้านความสามัคคี ด้านความสะอาด ด้านความสุภาพ ด้านความขยัน และด้านความประหยัด โรงเรียนต้องพัฒนาคุณธรรมด้านการปฏิบัติตนของนักเรียนอยู่ในลำดับที่ต่ำ มี 3 ด้าน คือ ด้านความประหยัด ด้านความขยัน และด้านความสุภาพ โดยโรงเรียนต้องจัดกิจกรรมที่เน้นการปฏิบัติ ใช้กระบวนการที่หลากหลายในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน จัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน สอนแบบโครงงาน มีการอบรมคุณธรรม และฝึกมารยาทไทย สร้างความร่วมมือระหว่างครูกับผู้ปกครองอย่างใกล้ชิด สร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ควบคู่กับการพัฒนาทางวิชาการอย่างสมดุล การมีส่วนร่วมสอดส่องดูแลความประพฤติ และระแวดระวังปัจจัยเสี่ยง รวมถึงการสร้างความร่วมมือประเมิณผลเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา นอกจากความร่วมมือของผู้ปกครองกับครูในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนแล้ว ชุมชนก็ต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนา

2. งานวิจัยต่างประเทศ

Enciso (2001, 961) ได้ศึกษาการรับรู้เกี่ยวกับวินัยนักเรียนตามทัศนะของนักเรียน ครู และผู้บริหาร โดยศึกษาในโรงเรียนระดับกลางที่มีนักเรียนประมาณ 1,700 คน พฤติกรรมด้านวินัยของนักเรียนคือ พฤติกรรมไม่เหมาะสมและการกล่าวหาจ่าที่ก่อให้เกิดอุปสรรคต่อการเรียนของนักเรียนคนอื่นๆ ในชั้น จากการศึกษาเชิงเอกสาร พบว่า ความเข้าใจคลาดเคลื่อนเกี่ยวกับการระบุปัญหาวินัยของครู ครูจะต้องรับรู้ก่อนการดำเนินการใดๆ เกี่ยวกับวินัยของนักเรียน ผลการศึกษาพบว่า ทั้งครูและนักเรียนไม่มีความรู้สึกว่าการปฏิบัติใดๆ ต่อปัญหาวินัยนักเรียนมีประสิทธิภาพในการป้องกันหรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไม่เหมาะสม แต่ผู้บริหารเห็นว่าครูเป็นปัจจัยสำคัญในการนำนโยบายการแก้ปัญหาให้นักเรียนไปใช้ได้อย่างประสบความสำเร็จ ซึ่งขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพในการจัดการชั้นเรียนของครู และนักเรียนมีความเชื่อว่าผู้ปกครองเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในกระบวนการแก้ไขปัญหาด้านวินัยนักเรียน

Bollinger (2002, Abstract) ได้ศึกษาวิจัยของการบังคับใช้นโยบายเครื่องแบบนักเรียน ต่อบรรยากาศโรงเรียนและวินัยของนักเรียนในโรงเรียนระดับกลางในเขตเมือง นโยบายสวมเครื่องแบบในโรงเรียนรัฐบาลเพื่อแก้ปัญหาเกี่ยวกับพฤติกรรมของนักเรียนได้รับความสนใจเป็นอย่างมาก แต่กลับไม่มีการศึกษามากนัก การศึกษาครั้งนี้ศึกษาในโรงเรียน 2 โรงเรียน ในเขตเท็กซัสที่มีลักษณะของประชากรนักเรียนคล้ายคลึงกัน โดยโรงเรียนแห่งแรกได้ปฏิบัติตามนโยบาย ในปีการศึกษา 1997-1998 อีกโรงเรียนหนึ่งได้ปฏิบัติตามประเพณีเดิม การเก็บข้อมูลได้มาจากแบบสำรวจบรรยากาศของโรงเรียนโดยสอบถามครูและผู้ปกครอง และจากระเบียบสนทนาการแก้ปัญหาด้านวินัยของนักเรียน ผลการศึกษาพบว่า บรรยากาศของโรงเรียนทั้งสองโรงเรียนไม่แตกต่างกัน และปีการศึกษา 2000-2001 และ 2001-2002 จำนวนนักเรียนที่ทำผิดวินัยมีค่าเฉลี่ยลดลงในโรงเรียนที่ใช้ระเบียบการแต่งเครื่องแบบมากกว่าโรงเรียนที่ไม่ได้ใช้ โดยสรุปการนำระเบียบการแต่งเครื่องแบบมาใช้แม้ว่าจะมีผลต่อการสร้างบรรยากาศที่ดีในโรงเรียนและสามารถลดปัญหาด้านวินัยได้

Royal (2004, Abstract) มีความมุ่งหมายในการศึกษาครั้งนี้ เพื่อระบุปัญหาวินัยนักเรียนที่ส่งต่อการพักการเรียนในโรงเรียนและนอกโรงเรียน เมื่อเปรียบเทียบกับและระดับชั้นเรียนของนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ผลการศึกษาพบว่าข้อมูลช่วยสนับสนุนความแตกต่างในประเภทการละเมิดวินัย ซึ่งส่งต่อการสั่งพักการเรียนในโรงเรียนและนอกโรงเรียนตามที่ระบุไว้โดยระดับชั้นเรียนของนักเรียน ในขณะที่การละเมิดวินัยที่ระบุไว้ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3-4-5-6 ว่าเหมือนกันนั้น ประเภทการละเมิดวินัยสำหรับนักเรียนชายและนักเรียนหญิงต่างกัน การสั่งพักการเรียนนักเรียนชายเกิดขึ้นบ่อยกว่านักเรียนหญิงสามเท่า ผู้บริหารโรงเรียนต้องระบุการปฏิบัติหน้าที่ให้มีประสิทธิผลที่จะลดปัญหาการมีวินัยนักเรียนลงได้ การพิจารณาลงโทษด้านจริยธรรม รวมทั้งการพัฒนา จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับความมีวินัยในตนเองของนักเรียนนั้น ได้แก่ รูปแบบการจัดกิจกรรมในโรงเรียน เพศ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ฐานะทางเศรษฐกิจ ระดับการศึกษา อาชีพที่อยู่อาศัย และลักษณะการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดา ความอบอุ่นของครอบครัว

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจะเห็นได้ว่าการเสริมสร้างคุณธรรมนักเรียน ภายใต้โมเดลโรงเรียนสุจริต เป็นการจัดกิจกรรมเสริมจากกิจกรรมการเรียนการสอนหลักของโรงเรียน เพื่อให้ให้นักเรียนมีทักษะและคุณลักษณะ 5 ด้าน ของโรงเรียนสุจริต คือ มีทักษะกระบวนการคิด มีวินัย ซื่อสัตย์สุจริต อยู่อย่างพอเพียงและมีจิตสาธารณะ กิจกรรมในการเสริมสร้างคุณธรรมนักเรียนเพื่อให้เกิดคุณลักษณะตามจุดเน้นของโรงเรียนสุจริตมี 7 กิจกรรม ประกอบด้วย กิจกรรมละครโรงเล็ก กิจกรรมปลูกผักสวนครัว กิจกรรมโรงเรียนนำอยู่ กิจกรรม

คนตีศรีโพนงาม กิจกรรมเด็กตีวินัย กิจกรรมวิเคราะห์ข่าว และกิจกรรมจิตอาสา แนวทางการพัฒนาคุณธรรมนักเรียนเป็นกิจกรรมเพื่อให้ครูได้รับการพัฒนาให้มีความรู้ความเข้าใจในการเสริมสร้างคุณธรรมนักเรียน ภายใต้โมเดลโรงเรียนสุจริตของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สามารถพัฒนาผู้เรียนให้เกิดทักษะกระบวนการคิด มีวินัย ซื่อสัตย์สุจริต อยู่อย่างพอเพียงและมีจิตสาธารณะ ได้แก่ การอบรมเชิงปฏิบัติการ และการนิเทศติดตาม โดยใช้รูปแบบการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) เป็นการประยุกต์ใช้หลักการวิจัยปฏิบัติการ (Action Research) โดยนำเอาหลักการและขั้นตอนตามแนวคิดของ Kemmis & Mc Taggart (Kemmis & Mc Taggart, 1988, p. 11, อ้างถึงในองอาจ นัยวัฒน์, 2554, หน้า 301 – 303) เป็นการทำงานร่วมกันของคณะครูในโรงเรียนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อการเสริมสร้างคุณธรรมแก่นักเรียน โดยใช้กระบวนการ 4 ขั้นตอน PAOR คือ การวางแผน (Planning) การปฏิบัติการ (Action) การสังเกตการณ์ (Observation) และการสะท้อนกลับ (Reflection) โดยดำเนินการ 2 วงรอบ การดำเนินงานการเสริมสร้างคุณธรรมนักเรียน ภายใต้โมเดลโรงเรียนสุจริตของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จะมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลที่ดีนั้น จะต้องอาศัยความร่วมมือกันทุกฝ่ายกันอย่างจริงจัง ไม่ว่าจะเป็นผู้บริหาร ครูผู้สอน นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน ต้องตระหนักถึงความสำคัญในการอบรมสั่งสอนด้านคุณธรรม ปลุกฝังจิตสำนึกที่ดีตั้งแต่ระดับครอบครัว โรงเรียน ชุมชนและขยายวงกว้างออกไปสู่สังคมและประเทศชาติ มีวัฒนธรรม ที่ดีงามและสภาวะแวดล้อมที่เหมาะสมและเอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียน เพื่อให้นักเรียนเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีความดีงามและเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติสืบไป